

Els greuges de cori
a la Catalunya del segle XVI

Tesi per a la col·lació del grau de doctor en Dret
presentada pel llicenciat Oriol OLEART i PIQUET,
dirigida pel Catedràtic d'Universitat
i Professor Emèrit de la UAB Dr. Joaquín Cerdà Ruiz-Pons

Facultat de Dret, Universitat de Barcelona

Curs acadèmic 1991-1992

Entre la creació de nomenament
i la instrucció del procés

Superada la fase de nomenament de provisors pel monarca, entrava en funcionament la mecànica dissenyada per la regulació de la mateixa resposta que el rei havia donat a la suplicació presentada pels estaments.

El més bon (o més mal) funcionament de la cort havia d'incidir en la tasca que desenvolupaven els provisors. Amb tot, hi ha indicis que s'assenyalava un termini per a poder presentar-los queixes i reclamacions.

De la presentació de les demandes a la presentació dels memorials

La tramitació que seguien les reclamacions interposades per via de greuge de cort és, probablement, un dels aspectes menys coneguts de la institució. Els tractadistes més clàssics, no se n'ocuparen ⁽¹⁾, probablement per la complexitat tècnica (i, sobretot, per no encotillar la flexibilitat política requerida) de la qüestió. Aquesta circumstància portà els estudiosos del segle XIX a desconèixer-ne (historiogràficament parlant) la mecànica, probablement, perquè tampoc no hauria

¹ Sí, encara menys, els autors més moderns, que tampoc no se n'han ocupat.

aportat res de nou a la lectura política que feien de la institució (2).

La documentació conservada tampoc no és excessivament explícita, però, de la consulta dels diversos fons, i, especialment, del contingut dels processos de cort i de les al·lusions -no sempre directes- que hi figuren, hom pot fer-se una idea de com devia anar la tramitació de les demandes.

La tasca efectivament realitzada per la comissió de proveïdors, la qual actuava amb l'autorització del monarca i de la cort, roman en una situació de relativa obscuritat atès el fet, com ja hem vist, que no ens ha pervingut documentació que pugui ser identificada amb la que correspondria a la pròpia dels proveïdors, preparatòria de l'elaboració de la sentència de greuges (3), que constitueixen la punta visible de l'iceberg.

També ens consta que en el mateix text de la suplicació i en la resposta del monarca per nomenar

2 Malauradament, el fons de lligalls que recull els processos de greuges es troba molt corcat i en molt mal estat per la fatiga del pas del temps, i qui sap, si se n'haguessin ocupat els Coroleu, o els Fella, o algú altre, no tindrien més dades que ens ajudessin ara.

3 És un fet comú, tanmateix, que no es conservi gairebé mai gens de documentació de la tasca realitzada per les diferents comissions de la cort general. Deixant de banda les dues minutas de sentències de greuges ja comentades, resta, potser, algun memorial amb emborronys de constitucions i capitols que havien de ser discutits i aprovats, si més no per a ben avançat el segle XVI (p. ex., hi ha caixes amb materials miscel·lànis, el contingut de les quals encara no ha estat desgloriat, del fons de Corts del Consell de Cent de l'ENH).

provisors quedava fixat el termini per tal que cada comissió conegués de les reclamacions presentades.

Si bé és evident, doncs, que no es podria dur a terme cap actuació de caràcter processal abans que no fos nomenada la comissió (⁴), val a dir també que no disposa d'informació suficient per a poder conèixer, fil per randa, com es devia organitzar la feina el col·lectiu dels provisors. Amb tot, si que comptem amb algunes dades que ens il·lustren sumàriament respecte a com devien descabdellar-se els fets, la idea que ens fem dels quals és expressada tot seguit.

La tramitació a través dels braços

Partint de l'estructura social fixada en tres ordres, i de l'organització corporativa, hom s'adona que l'element bàsic, a nivell de relacions polítiques, no és l'individu -llevat del cas singular del monarca-, sinó cada un dels col·lectius, el que realment té pes, força i qualificació per negociar, en definitiva, per actuar (⁵), dit amb d'altres paraules, per la teorització de la representativitat (⁶), en virtut de la qual els que són

⁴ Si, però, que es podien preparar, en un estadi previ, les reclamacions per la via de l'estament respectiu.

⁵ Coherentment amb la interpretació apuntada per a la transcendència i significació dels grups generals.

⁶ V., a més de LEVINE, *La societat d'ancien régime*; GIBSON, *Political theories* ..., p. 61-67; ELLEN, "The Body of the Whole Realm: Parliament and Representation in Medieval and Tudor England";.

congregats actuen en nom de tots els components de l'estament de què es tracti.

Activitat prèvia a la instrucció del procés de greuges (la qual té lloc durant la cort.)

Alguns processos de cort, com ara els de la reunió de Montsó de 1585, forneixen força informació sobre aquest aspecte. Recordem, però, que és precisament en aquesta assemblea que s'aprovà un capítol del redreç pel qual s'establí que els notaris dels estaments passessin a cobrar, no pas a preu fet per volum de procés de cort copiat, com anaven fent fins aleshores, sinó en funció de la feina efectivament realitzada, per confeccionar els dits processos.

Aquesta nova regulació ens ajuda a esclarir el fenomen paradoxal aparentment (inexplicable?) d'un increment en el contingut i, per tant, en el nombre de fulls, dels volums dels processos de cort, en uns moments en què la institució -es deia- es trobava en una fase que no era precisament d'esplendor, sinó més aviat de declivi (7).

Els diferents processos d'aquella reunió recullen dades que no afecten, exclusivament, la tasca (pròpia de la comissió, fora de cort) dels provisors, però que sí que n'aporten algunes informacions que al ludeixen a

7 L'explicació rau en la forma de retribució. Sobre aquesta qüestió, v. l'anàlisi que en faig a partir dels capítols del redreç, en GILBERT, "Els notaris dels bragues ...", op. cit., p. 181 ss.

diversos aspectes de llur activitat, si més no per via de referències, diríem-ne, de caràcter indirecte.

No solament era pauta de conducta habitual que els estaments s'apleguessin separatament els uns dels altres -almenys des de 1365 ⁽⁸⁾- sinó que també ho era que les diferents comissions que s'anaven formant al llarg d'una cort es reunissin igualment en indrets independents ⁽⁹⁾ mentre la reunió no arribava a ser llicenciada.

Per al cas concret que ens ocupa, es tractava de trobar un indret adequat, tant pel que feia a la capacitat com a la ubicació, que permetés d'encabir-hi aquelles persones encarregades de tractar de les constitucions i dels greuges. Sembla que finalment ⁽¹⁰⁾ es

⁸ Segons HARRISSIU, "Estament, bras . . .", p. 730; "Le città . . .", p. 655.

⁹ A més de les referències que s'exposaran tot seguit, n'hi ha alguna indicació en ACA, 6, 1000, f. 363v-364. També, a propòsit d'haver estat posat un dissentiment, en ACA, 6, 1041, f. 510.

¹⁰ La celebració de cort en una determinada localitat comportava un desplaçament de població considerable cap a l'indret designat en les lletres de convocatòria. Conseqüentment, i d'acord amb les dimensions del nucli de població elegit, es produïen augments de preus en béns de consum, serveis i habitatges. No es pot deslligar aquesta consideració de les estratègies polítiques (que degueren motivar la constitució de la reina Maria a la cort de 1418 [SCADP, I,1,14,12 (f. 41)] on constava que havia de ser una localitat que no tingués menys de 200 focs inherents al comportament de la població en determinat àmbit geogràfic (les grans ciutats són més propenses a generar aldarulla amb ressò popular en cas que hi hagi enfrontaments en les sessions, proveeixen més comoditats als assistents i, per això, poden coadjuvar a prolongar reunions que sempre eren més (per no dir massa) llargues que no voldrien el rei i els seus consellers; que no pas en llocs més reduïts i amb menys comoditats. En aquest sentit aguntem les consideracions de l'inferme de J. Villanueva el 1635 [SUBIRNE, "Cortes catalanas: . . .", p. 414-417]. S'hi pot

trobà una casa que cobria les necessitats, malgrat que caldria fer-hi algunes reformes ⁽¹¹⁾, la qual acabà essent llogada ⁽¹²⁾, entre d'altres, per mossèn Montagut de Vallgornera i mossèn Joan Cassador, elegits per part del braç militar per a "*procurar i concertar l'aposeno*" ⁽¹³⁾. En la mesura que es tractava d'una dependència de la cort general, degueren necessitar també un porter ⁽¹⁴⁾, càrrec per al qual fou elegit Francesc Vidal, qui percebé un salari de 15 lliures. A més, tinguem present que, com al càrrec homònim de cada estament, cal atribuir-li no únicament funcions protocol·làries, sinó també funcions de gestió (enllaç, execució de diligències, realització de notificacions, etc.).

La bona marxa -o no- dels negocis en els estaments afectava igualment les persones aplegades a banda en les diferents comissions, sia per a tractar de les constitucions, sia dels greuges. Així, per exemple, quan es plantejava algun *dissentiment*, a voltes, es demanava

contrapejar la interpretació de *SHIBBS*, *Apparatus* ..., II, col. X, c. 5, n. 19 i també col. X, c. 6, n. 1 (f. 370).

11 La cautela per pagar les obres realitzades és en ACA, G, 1000, f. 413-413v.

12 Consta la decisió que mossèn Ciurana pagués a Montserrat Parra 50 ll. pel lloguer, més el lloguer a raó de 32 ll. mensuals, i que hi fos fer les obres necessàries (ACA, SP, SG, Cl. SG, A, 20, f. 223. La lletra als diputats és als f. 234v-235).

13 ACA, SP, SG, Cl. SG, A, 20, f. 173v-174v.

14 El promotor de l'estament eclesíàstic refereix al militar que havien pensat de retribuir el porter amb 12 s. diaris. El militar s'hi adhereix. ACA, G, 1001, f. 612 (segueix un copai en blanc, en tot fa pensar que s'hi hauria de copiar, posteriorment, la cautela corresponent).

que, a més de ser continuat al procés, fos notificat a les dites persones ⁽¹⁵⁾; fins i tot es podia arribar a deliberar, com al braç eclesiàstic, que el promovedor anés a cercar les persones ajuntades per a tractar dels greuges per tal que s'aturessin, ja que hi havia un dissentiment interposat al braç que els vinculava ⁽¹⁶⁾; si bé és cert que arriba el cas que el braç eclesiàstic, per pal·liar-ho, delibera que, *oïts els dissentiments*, els elegits per als greuges i per a les constitucions, *s'han d'ajuntar i passar avant*, perquè dits dissentiments no poden impedir la tasca de dites persones ⁽¹⁷⁾. Aquesta actitud d'excés de zel, tan responsable i primmirada, devia ser més aviat excepcional, perquè no tan sols la interrelació que hi ha entre els greuges i altres àmbits de la cort ja ho feia presumir, sinó també perquè ha

15 P. ex., en el sentit que no es poguessin ajuntar les persones dels memorials de constitucions i agrevis, ni tractar-ne, fins que els braços haguessin nomenat persones per al redreç del General (ACA, RP, BS, Cl. 58, A, 20, f. 201v, i -un altre en el mateix sentit, en- 201v-202). D'altres: el plantejat pel canonge Bajadell (ACA, RP, BS, Cl. 58, A, 20, f. 214-215).

16 ACA, RP, BS, Cl. 58, A, 20, f. 202v.

17 ACA, RP, BS, Cl. 58, A, 20, f. 202v-203. No oblidem que els estaments tenen el recurs d'anul·lar i de deixar sense raó determinats dissentiments posats. Així, en la cort de 1547, atès que Joan d'Aragó, abat de Solsona, és fora de Nostre i es diu que no hi tornarà, l'estament ha recollit que qualsevol dissentiment posat per ell sigui nul i no se'n pugui haver raó (ACA, G, 1020/1, f. 50); el mateix s'argumenta de Carles Cardona, abat de l'Estany (ACA, G, 1020/1, f. 51 -tot i que al f. 62v ja hi torna a ser perquè s'interposa un de nou-). A més, sembla que aquesta fórmula és la que s'empra (ACA, G, 1020/1, f. 100v-101) quan ja no es pot mirar de convèncer l'actor perquè el llevi (ACA, G, 1027, f. 35). V., GLENET, "Organització i atribucions ...", p. 18-19.

quedat enregistrat en una deliberació de l'estament eclesiàstic, oït el promotor militar, que cada vesprada i per tal de no perdre temps, les persones elegides per a tractar dels greuges, de les constitucions i del redreç s'ajuntin "per execució de ses comissions", i que als matins acudeixin al braç per oir llegir els greuges o les constitucions, segons el cas (18).

Tot sembla indicar, a partir de les dades de què disposem, que per a ocupar-se dels greuges hi havia més gent que hi participava que no pas únicament els provisors, que eren els qui integraven pròpiament la comissió. Així, per a la cort de 1563-1564 es determinà que fossin els advocats els que s'encarreguessin d'ordenar i afegir greuges generals fins i tot aportats per particulars als que ja havien anotat les divuit persones elegides (19). Aquesta participació d'altra gent ja havia cridat l'atenció de SARROVIRA, qui ho destacava, referint-se a la cort de 1585, amb una descripció fluctuant i no gaire diàfana -com ho és també el cas dels mateixos documents-, quan al·ludia a uns encarregats "d'ordenar los agravis" generals i particulars (20). Efectivament, amb documentació a la mà, sembla clar que hi havia uns encarregats d'ordenar i d'apuntar els greuges generals i particulars, el nombre dels quals era

18 ACA, RP, BS, Cl. 58, A, 20, f. 310.

19 ACA, C, 1030, f. 131 -v. apèndix-.

20 *Cerimonial de certa ...*, p. 20. Quan s'ocupa de la qüestió per a la cort de 1626-1632, ELLIOTT, *La revolta ...*, p. 700, també els pren en consideració, circumstancialment.

de iou (21). A ells correspondria de reconèixer, veure i compondre el memorial dels greuges (22), abans no arribés a mans dels jutges (23).

En virtut d'una deliberació de la cort es decideix que els nou encarregats d'ordenar i d'apuntar els greuges generals i particulars percebin, en remuneració i satisfacció dels seus treballs, 25 lliures (24).

Qui pot presentar greuge?

D'antuvi, cal destacar i tenir en compte que es tracta d'una qüestió que no és plantejada específicament en les obres a l'ús. Amb tot, en base a les concepcions doctrinals que han estat recollides -i a la pràctica enregistrada-, podem arribar a fer-nos-en una idea.

21 ACA, RP, BS, Cl. 88, A, 20, f. 323v-324.

22 ACA, RP, BS, Cl. 88, A, 20, f. 169v i 173 ss. Cal destacar que d'ací es dedueix un argument més que abona l'assumpció per part de l'estament de les reivindicacions presentades pels particulars.

23 Amb tot, però, sembla que no se'ls ha de confondre amb els escriptors que s'ocupen de les constitucions, dels greuges i del redreç, els quals acaben presentant (el 18-nov-1585) una suplicació a la cort demanant que els sigui pagada l'escriptura revisada, i deixant-ne la taxació a la liberalitat de la cort (ACA, G, 1041, f. 620v-621). La cort hi respon que els sigui pagat allò que taxaran conjuntament els advocats i els notaris dels braços (ACA, G, 1041, f. 621; ACA, RP, BS, Cl. 88, A, 20, f. 429).

24 És la clàusula estilística habitual. El document recull els noms de Jaume Cardona, militar; Andreu Vilaplana; Andreu Ponsic i Galderic Bobollet (ACA, G, 1041, f. 750v-760). També en recullen l'import de la remuneració: ACA, G, 1041, f. 751; ACA, RP, BS, Cl. 88, A, 20, f. 507, 508, 509v, 509v-510, 504, i 564v.

Així, hom pot suposar, a partir de la manifestació que hi fa NIERES (25), que tothom qui se senti gravat (és a dir, agreujat) per alguna violació dels Usatges o de les constitucions realitzada per part del rei o dels seus oficials, de la qual pot donar suplicació o querella en cort general. D'altres autors no ajuden a aclarir la qüestió gaire més (26).

La presentació de les queixes als estaments

Un altre tret comú que es desprèn de la visió que ofereix la historiografia al voltant dels greuges és que els autors gairebé mai no descendeixen a exposar les qüestions de procediment *strictu sensu* que es refereixen a la tramitació de les reclamacions.

Aquesta mancança ens mena a considerar també, doncs, la figura dels examinadors de greuges (27), els quals desenvoluparien al Regne de València una tasca de filtratge de les peticions que es presentarien mitjançant la via de cada un dels estaments. Filtratge que perseguiria no solament prevenir que caigués en ridícul algun dels sol·licitants, com, sobretot, procurar

25 NIERES, *Apparatus* ..., II, col. 100, cap. XXXIII, n. 2 (f. 463), però, a sensu contrario.

26 P. ex., MASHU, *Tractatus de regimine* ..., f. 3, 2, 95 (f. 76) no ho aclareix, ja que només diu, alhora que remet a BELLUGA: "... cuicunque licet gravamine proponere, de quibus per ipsum Belluga, rub. II cum pluribus seqq. quo loci latissime materias expedit, gravamina uniuscujusque Status exponendo".

27 Després d'habilitats els que han d'intervenir als braços, "sumbrará cada uno de ellos personas que examinen los memoriales que respectivamente se presentan", MASHU, *Tratado de celebración* ..., p. 190.

d'estalviar temps tractant afers que es poden considerar insubstancials respecte a d'altres de força més transcendents (28). Al rerafons hi ha de raure, sota aquesta fórmula, un mecanisme "unificador" i de control que tendiria a evitar que emergissin elements que poguessin aparèixer com si fossin incòmodes, o simplement, incontrolats (29).

Així, per exemple, en la cort de 1585, els *elets* (30) per a ordenar-los són, pel braç eclesiàstic (els mateixos que acabaran essent elegits per a presentar-los), el bisbe de Vic, l'abat de Poblet, i Onofre Fau Cellers, síndic del capítol de Barcelona (31); pel militar, Jaume

28 **MATEU**, *Tratado de celebración ...*, p. 190-191. Parla de repel·lir peticions extravagants, emenar clàusules poc atentes, que no surtin en públic els desconcerts de qui en presenta, etc.

29 El mateix **MATEU** (*Tratado de celebración ...*, p. 191) adverteix que aquesta provenció sol ser inoperant en aquelles cases en què hi ha insistència per part d'algun dels intervinents sobre el síndic que el proposa, encara que els examinadors l'hagin exclòs, ja que el memorial arriba a ser llegit.

30 Per part de l'escrivà del braç reial s'agorten exemplars dels processos familiars de 1537 on consta que s'elegiren tres persones per als memorials. El braç militar s'hi adhereix (ACA, RP, BG, Cl. 58, A, 20, f. 173v-174). L'eclesiàstic, malgrat que ja ha fet elecció de sis persones (ACA, RP, BG, Cl. 58, A, 20, f. 169v) per als greuges i per al redreç, accedeix a nomenar tres persones amb poder de referir (ACA, RP, BG, Cl. 58, A, 20, f. 173v-176v). Segons consta en un exemplar de la cort anterior (1564) trobat per l'estament militar es presenten al rei mitjançant tres persones de cada braç (ACA, RP, BG, Cl. 58, A, 20, f. 305).

31 ACA, RP, BG, Cl. 58, A, 20, f. 174v, 310v, 338-338v.

Cardona, Berenguer Peguera i Pere Cassador ⁽³²⁾; pel reial (igualment), Andreu Vilaplana, de Girona, Batista Bordoll, de Balaguer ⁽³³⁾, Galderic Rebollet, de Balaguer ⁽³⁴⁾. Ja sabem que es reuneixen separadament i que han de referir llur activitat als braços, abans no es llegeixen en cada estament els memorials ⁽³⁵⁾.

En el context de la cort general cal entendre *referir* amb un significat pròxim a l'etimològic, en el sentit que cal mantenir informat l'estament propi (o el principal en qüestió) del progrés de les tasques i negocis que desenvolupa la comissió ⁽³⁶⁾, però sense capacitat decisora, la qual correspon únicament a l'estament ⁽³⁷⁾.

Reben tants de memorials cada dia que se n'exclamen i manifesten que caldria regular-ho. El braç eclesiàstic delibera, *per via de pensament*, que es faci una ambaixada

32 ACA, RP, BS, Cl. 50, A, 20, f. 174v.

33 Des del 17-set-1585, serà substituït, per abotàcia, per mossèn Ponsic de Vic (ACA, RP, BS, Cl. 50, A, 20, f. 193v, 310v).

34 ACA, RP, BS, Cl. 50, A, 20, f. 173v-174v.

35 Ja es destaca la importància de "metre en memorial e després referir [al braç] e no de apuntar ne menys determinar si eren greuges o no" en la cort de 1454-1458, RAB, Cortes ..., XIII, P. 293-299 (citats per SERRAQUÈS, *La guerra civil* ..., I, p. 81).

36 Això és precisament el que fa l'abat de Poblet quan refereix al braç propi que tenien en bon punt els greuges generals, alhora que demana que els facin observacions, perquè aviat en faran relació (ACA, RP, BS, Cl. 50, A, 20, f. 214-215).

37 És a dir, interpretant-ne els subterfugis del moment, a la major i més sana part del braç!

als altres estaments per tal de donar un termini breu. El braç militar és del parer que es concedeixi un primer termini de dos o tres dies per tal que les persones que assisteixen a la cort i tenen greuges els aportin; i un de segon, d'algun temps més per als absents, que puguin donar-los sempre que voldran. En canvi, l'estament reial proposa un termini fix, precís i peremptori, fins al diumenge següent per a'ls qui tenen greuges per donar; de tal manera que passat dit termini els donin com a particulars i no en nom dels braços (38).

La ronda de consultes i deliberacions concloué establint un termini que finia el dilluns següent, per tal que aquells qui tinguessin memorials els donessin, que es posarien en bell (39) i es donarien al rei; en canvi, els que arribessin passat el termini, si bé no se'ls impediria de donar-los, només se'n tindria consideració segons llur qualitat. La deliberació de l'estament militar, amb l'adhesió de l'eclesiàstic i del reial, recollia la preocupació que cada braç exhortés les persones agreujades perquè donessin els memorials dintre de temps (40).

38 ACA, EF, EG, Cl. 88, A, 28, f. 377v.

39 Cal (mal-)pensar que sota aquesta clàusula, el que hi ha de debò és un filtre, tant de contingut com d'estil.

40 ACA, EF, EG, Cl. 88, A, 28, f. 384v, 378 [també en ACA, G, 1061, f. 536-538v, 539].

Els memorials tarden a ser enllestits ⁽⁴¹⁾; un cop confeccionats han de passar pels braços, és a dir, han de ser llegits i concertats en els estaments ⁽⁴²⁾; i - coherentment amb la lògica del poder de referir que acostuma a presidir l'actuació dels càrrecs de la cort general- sembla que cada vegada que, un cop vistos, s'hi introduïen esmenes, hi havien de torna a passar ⁽⁴³⁾. Aquesta participació dels estaments en els memorials, que arriba a modificar-ne aspectes de la redacció ⁽⁴⁴⁾, reflecteix l'assumpció per part dels braços de la cort de les queixes presentades.

La preocupació pel protocol, juntament amb les necessitats de l'estratègia estamental, ha generat un seguit de consultes prèvies entre els estaments que giren al voltant de *quan* i de *com* han de presentar-se els memorials al monarca ⁽⁴⁵⁾. Finalment es posen d'acord que

⁴¹ P. ex., el promotor eclesiàstic reporta que els encarregats dels grouges "no tenen /¹⁴ ningun memorial ordenat", i que faltaria certa escriptura per la qual han enviat a Barcelona (ACA, EP, DG, Cl. 58, A, 20, f. 343-343v).

⁴² ACA, EP, DG, Cl. 58, A, 20, f. 306v-307v.

⁴³ ACA, EP, DG, Cl. 58, A, 20, f. 294, 299.

⁴⁴ P. ex., el parer dels nobles després de llegir l'*ditis* memorial, i el primer de Vilafranca de Conflent, és que s'haurien de ratllar els noms per no causar escàndol (ACA, EP, DG, Cl. 58, A, 20, f. 380).

⁴⁵ El braç militar delibera que les nou persones *eletes* (i.e., elegides) per fer els memorials vagin de part dels braços a presentar al rei tots els memorials de grouges llegits en els estaments, més el de l'arcuado (ACA, G, 1041, f. 494). El promotor militar pregunta a l'eclesiàstic com s'ha de fer la presentació dels memorials; el reial s'hi adhereix; són del parer que es presentin tots els grouges per les nou persones elegides, llevat del de l'arcuado (ACA, G, 1041, f. 490v). El braç militar torna a manifestar-se en el

els promotors demanin hora als tractadors ⁽⁴⁶⁾, el paper dels quals és més transcendent que no sembla, com anirem veient.

La presentació dels memorials al rei

Per a fer la presentació ⁽⁴⁷⁾ al rei, les persones elegides hauran de recollir els memorials dels advocats ⁽⁴⁸⁾. Se'ls ha donat hora, en el nostre cas, per a les cinc ⁽⁴⁹⁾.

Els ambaixadors ⁽⁵⁰⁾, a cavall, amb els verguers que duen les masses altes, van a veure el monarca al seu sposito, fan l'acato degut a la persona reial, amb el cap descobert, i el bisbe de Vic, dret per manament del rei, parla en nom dels tres estaments ⁽⁵¹⁾. El monarca

sentit que convindria fer dues ambaixades, l' dels memorials, l'altra només del de l'excusado (ACA, G, 1041, f. 498v). Es passen, ací, les diferents ideologies, segons les parts implicades.

46 ACA, G, 1041, f. 479v-480, 483-483v, 498; ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 308v-307v, 310. Aquesta actuació es pot repetir al llarg de la reunió, si es passen més memorials, com en ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 424-424v.

47 Com acaba de dir a propòsit de demanar hora, la presentació es pot repetir al llarg de la reunió, si es passen més memorials, com en ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 430v.

48 ACA, G, 1041, f. 483-483v.

49 Però el mateix don Garcia de Mendoza també els ha demanat, paral·lelament, que sortissin abans d'hora, per a ser-hi en punt, a dos quarts (ACA, G, 1041, f. 500v-501; ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 337v).

50 Com acaba de dir a propòsit de demanar hora i de la presentació, l'ambaixada es pot repetir a llarg de la reunió, si es passen més memorials, com en ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 430-430v.

51 ACA, G, 1041, f. 500v-501, 502-502v; ACA, RP, DG, Cl. 52, A, 20, f. 338-338v.

respon (52) a l'ambaixada dient "... que estave bé /15 y que ell manarà mirar dits memorials, y si altres /16 alguns ne tenen que ls donassen, y que s donassen pressa /17 en concluir los negocios per a que ell entenia per lo pla- /18 so assignat anar-se'n" (53). Posteriorment es refereix en cada braç com ha anat (54).

El lapse temporal (indeterminat) que transcorre fins que el rei dóna resposta a les queixes no deixa de suscitar la idea que, ben probablement, podria obeir, a una tàctica 'dilatòria' que s'encabiria perfectament dintre de les mesures adoptables dels dits mitjans de pressió. No podem perdre de vista el fet que ja fa massa dies (si més no des del punt de vista estamental) que tomben i s'arrosseguen les peticions dels braços per tal que el rei hi respongui; i també que s'han fet força

52 Si com hem vist s'ha anat repetint el procés amb més memorials, la resposta del monarca també es tornarà a produir, potser amb petites variacions, com ara: "Que los veria y mandaria remediar como /4 mereco la grande fidelidad y amor ..." (ACA, EF, BS, Cl. 58, A, 29, f. 439-439v).

53 ACA, 6, 1041, f. 502v. La resposta que consigna la còpia del procés eclesiàstic sembla més fidedigna quant a la forma, encara que coincideix amb el contingut: "Que mandaria ver las escrituras y reparar los daños /5 y que encargaria a estos brazos se den prima en los negocios /6 de las cortes ..." (ACA, EF, BS, Cl. 58, A, 29, f. 338-338v).

54 ACA, 6, 1041, f. 502-502v. Així ho fan al seu braç els nobles de l'ambaixada, Jaume Cardona i Rocafortí, Berenguer Peguera i Pere Casanador, que referencien com anaren al rei amb altres ambaixadors i com el bisbe de Vic presentà en nom de la cort el quadern de greuges fets a diverses persones; i com sa Majestat manaria veure'ls i hi faria justícia (ACA, 6, 1041, f. 607v).

gestions amb els tractadors per tal d'aconseguir-ne una resposta (55).

La invocació de la necessitat d'assessorar-se i de cercar *exemplars* (és a dir, precedents), atès que fins aleshores no se n'havien trobats i que se'n cercarien més, perquè el rei volia servir en tot la forma acostumada, és, si més no, l'explicació que els tractadors donen del retard en la resposta a dos nobles que s'interessen per l'estat dels memorials (56); explicació que vindria a confirmar les sospites suara apuntades.

Els membres de la cort també actuen pel seu compte; n'hi ha que, com Pedro Clariana, per mirar de forçar-ne una resposta, posen dissentiment (57), però és la mateixa assemblea qui decideix de fer una ambaixada als tractadors per mirar d'obtenir-ne resposta, i comunicar-

55 L'assemblea s'adreça als tractadors per demanar-los que intercedeixin davant del rei per resoldre els greuges presentats (ACA, EP, DG, Cl. 98, A, 20, f. 505) i per manifestar-los que esperava reparo de tots els qui havien presentat memorials, "y que assò se 'ls digué de parauls y no ab scriptura /¹⁶ puix tenen prou memorials" (ACA, EP, DG, Cl. 98, A, 20, f. 514v).

56 ACA, G, 1041, f. 682v-683 [27-nov-1585]. Confirma la sospita el fet que manifesten, no tan sols que no saben com remeiar els memorials, sinó que també adverteixen que si no s'enllesteix aviat -per això 'demanen informació' sobre corts anteriors als braços-, s'haurà de perrogar la cort a Tortosa (ACA, EP, DG, Cl. 98, A, 20, f. 506-506v).

57 ACA, G, 1041, f. 728v-729 (tot i que l'alça per tal que es pugui votar una constitució sobre advocats i procuradors dels pobres). Anteriorment ja n'ha estat posat un perquè s'ha perdut un memorial (ACA, G, 1041, f. 510), que és retirat quan es diu que se'n troba l'original (ACA, G, 1041, f. 517v).

los que si la difereixen, els braços seran forçats a fer ambaixada al rei (58).

Endemés, segons al·lega el protonotari, tot i que sa Majestat no ha acostumat respondre els greuges per escrits (59), en aquesta ocasió -que ens il·lustra- sí que ho fa, per fer mercè als braços. Aquesta situació que es presenta com a excepcional, probablement ho era més que no ens pensem, ja que hi ha, almenys en els segles precedents al s. XVI, una certa tendència a resoldre aquestes qüestions enutjoses (políticament) per d'altres camins que no el de deixar-ne constància escrita, en tota la seva extensió.

58 ACA, C, 1061, f. 600v, 607, 720 (els nobles elegiren dos membres per a veure els tractadors, com hem vist), 734-734v.

59 ACA, C, 1061, f. 740.

Capítol IX: El procés de granges

SUMARI:

La via processual d'articulació de la reclamació

El procés de granges

La via processal d'articulació de la reclamació (1)

Dintre dels paràmetres sumament formalistes d'actuació de la cort, i encara més dintre del concepte global d'administració de justícia en què s'insereix la via de satisfacció dels greuges en cort general, sembla que n'hagi de ser la continuació normal el fet que l'exercici jurisdiccional de les mesures actuades per delegació del monarca a instàncies de la cort es dugui a terme, és a dir s'articuli, mitjançant el recurs a un suport (processal) preexistent.

Aquesta via processal d'articulació de la reclamació, com a recurs a un mecanisme prefixat per a resoldre els greuges particulars proveeix unes determinades garanties a les parts implicades, una de les quals és sempre, al llarg del període estudiat, el monarca (representat pel procurador fiscal patrimonial); entre d'altres, la de l'objectivitat dels tràmits a complir, en la mesura que responien a uns passos (potencialment) preestablerts, comuns a d'altres tipus d'actuacions en via judicial (per exemple, a la Reial Audiència) i sotmesos a una regulació determinada.

¹ La voluntat inicial era de plantejar-se, tot i que acabaria essent finalment descartat en el present treball, - com s'adequa la realitat documental a la lletra dels textos (legals) per esbrinar com funciona realment el procés. Això és el que es proposa ALONSO BARRERO (*El proceso penal ...*, p. 65), però sembla clar que en el nostre cas es queden excusats per la dificultat d'accés a les fonts i, sobretot, perquè tot sembla indicar que no hi ha variacions rellevants respecte a processos que es podien seguir a l'audiència durant el segle XVI.

El procés de greuges (2)

Els "processos de greuges" pertanyents a l'època moderna conservats (3), almenys des d'aquella reordenació de l'Arxiu Reial duta a terme per Prósper de Bofarull, així classificats (4), ni tan sols en aparença no es distingeixen gaire d'alguns dels (relativament pocs) exemplars que ens han pervingut, corresponents als fons propis de la Reial Audiència durant el mateix període cronològic (5). Hem de consignar, però, que entre els processos de cort publicats per la RAH, n'hi ha, també,

2 Com ja ha estat dit en el plantejament d'aquesta tesi, no se n'han conservats massa, ni en bon estat, són documentació classificada inconsultable, llevat de dos paquets fets amb paper d'embalar, sense signatura, dels anys 1585 i 1599; a més a més de la sèrie, relligada, de 1702 i 1706.

3 El tecnicisme dels escriptors feia que escrivessin el tipus de procés de què es tractava a la coberta, p. ex.: "*Originale causa gravaminis*"; o bé "*Originale gravaminis*"; o bé "*Originale processus*".

4 Recollint-ne la tradició, féu imprimir etiquetes (avui encara en ús) en eren denominats "processos de agravios" i en formà una secció fictícia que seria documentada posteriorment, fet que explicaria el desplaçament de la documentació del seu indret natural, fins en ara es troba. Cal pensar que el fons de processos conservats pertany a les còpies del *procurador fiscal patrimonial de sa Majestat*, que era part en totes les causes que s'instruïen, de greuges i qualsevol altres que s'inoliquessin els interessos, en representació de la corona. Sobre aquest fons, v. GONZÁLEZ BUSTEDIE, *Guía ...*, p. 145 ss.

5 Les similituds, quant a la mateixa aparença externa. És de, p. ex., la coberta, i també pel que fa, en menor grau a l'estructura interna, o, fins i tot al format, es deuen, ben probablement, al mateix pes de la tradició, si no de l'habitud, manifestat en la circumstància que, tot sovint, els escriptors que realitzaven (ocasionalment) la feina material de confecció del procés de greuges comptaven amb una llarga experiència dintre dels ambients jurídics d'aleshores, provinent d'exercir (permanentment) l'ofici propi.

alguns de greuges, no sempre complets ⁽⁶⁾. Es detecta una relativa evolució en el tractament (també processal) dels greuges, entre la primera meitat del segle XV i el període estudiat ⁽⁷⁾. En bona mesura, i ateses les limitacions documentals en aquest apartat, hom s'adona que al llarg del segle XVI no sembla que es parli en cap moment de processos de greuges referits a la classe general; endemés, el tipus de reclamacions -de les

⁶ Així, p. ex., corresponents a la cort de Tortosa i Barcelona de 1421-1423: RAN, Cortes ..., XVI, p. 128 ss., distribuïts per quaderns, d'extensió desigual, alguns dels quals no passaven de la demanda. N'hi ha sobre la moneda de torn de 1422 (RAN, Cortes ..., XVI, p. 129-272), la lleuda de Tortosa [i de Cotlliure] (XVI, p. 273-284), la moneda d'argent de Perpinyà (XVI, p. 284-292), sobre albarans del batlle per robes tristes del Principat (XVI, p. 292-294) i d'altres d'encara menor entitat (fins a la p. 306). Tot seguit hi ha unes "respostes" del procurador reial als dits greuges, que no es corresponen amb tots els citats, ni de bon tros, i que majoritàriament sembla que són, no tant les respostes, sinó les alegacions que faria dit oficial (XVI, p. 307 ss. [p. ex., p. 307 es correspon amb el greuge de les p. 304-305]). Se'n publiquen també de la cort de Tortosa de 1429-1430: RAN, Cortes ..., XIV, p. 356-475, i XIV, p. 1-132. En aquest cas sembla que són més complets que no els precedents, encara que n'hi ha que tan sols recullen els trellats de testimoniatges (XIV, p. 356-376) i algun d'incomplet (XIV, p. 376 ss.); entre d'altres que combinen la part d'instrucció i la testimonial (XV, p. 1-20, i 20-37, respectivament), el costat de d'altres adreçats contra el governador (XV, p. 37-51 i p. 51-85 [p. 51-66, instrucció; p. 66-85, testimonial]); contra els agutzils que no poden combenir de causes a la ciutat de Barcelona (XV, p. 85-108 [p. 85-100, instrucció; 100-108, testimonial]); contra el fet que el veguer de Tàrragona porti bastó (XV, p. 108-132 [p. 108-124, instrucció; 124-132, testimonial]).

⁷ A propòsit de l'*Extragravatorium curiarum* de CALLIS, BENEYTO, "Jaime Callis ...", indica entre d'altres anàlisis (algunes de les quals no justifica) "la preponderancia del sistema procesal de agravios o greuges" (p. 62), si bé recorda la "casística sobre los procesos de agravio, parte esencial, como se sabe, de las cortes levantinas" (p. 57).

editades per la RAN (8)- que se sotmeten al procés tampoc no coincideix amb el tipus de reclamacions que acaben essent sentenciades a partir del 1500.

Detectem, doncs, una certa evolució que oscil·la al voltant del tractament que els provisors donen a les reclamacions, la qual passa, inexorablement, per la mateixa concepció que hom té, i que es va conformant, de la delegació de poder per part del monarca, els seus oficials (9), i la cort (10), juntament amb els elements que hi pugui acabar aportant la doctrina (11). Una de les

8 No oblidem que provenen dels fons de l'INHS, i que són, probablement, les còpies de les reclamacions que presentaren els síndics (normalment, Joan Fontcoberta) en aquelles reunions de cort. Aquesta circumstància, tal vegada, explicaria algunes mancances del material publicat.

9 Les argumentacions que trobem, normalment en boca del procurador fiscal patrimonial en els processos de la primera meitat del s. XV coincideixen, hom diria exagerant un xic, gairebé al 100 %, amb les construccions teòriques de CALLIS. Aquesta actunció, quasi formulària (v. RAN, Cortes ..., XVI, p. 138-139 i p. 310-312; també RAN, Cortes ..., XIV, p. 402-404), després d'acostumar a protestar per com s'articula la comissió feta als provisors, sol invocar quines són les circumstàncies que permeten de qualificar un grup de cort i quines no (quan hi ha causa pendent davant un jutge inferior, quan el rei concedeix alguna gràcia i la revoca, quan hi ha implicat un interès de tercers, quan deriven d'una regalia, les concessions de privilegis, etc.), en un intent d'oposar-se a les demandes i desvirtuar-les (p. ex., RAN, Cortes ..., XVI, p. 310-312, entre d'altres).

10 Sobre aquesta qüestió de il·lustradora la situació que es produeix en la cort de Tortosa i Barcelona de 1421-1423, a propòsit de com cal interpretar l'abast de la comissió, amb l'intercanvi d'al·legacions i d'escrites d'inhibició que es produeixen (v. RAN Cortes ..., XVI, p. 313-333).

11 No podem oblidar que Jaume CALLIS va ser provisor de grups en diverses corts d'aquesta època, com ara les citades de Tortosa i Barcelona de 1421-1423 (RAN,

manifestacions en pot ser el fet que, aleshores, a la primera meitat del segle XV, no devia ésser sempre preceptiva la participació del procurador fiscal patrimonial, ateses les manifestacions que fa ⁽¹²⁾; així com es palesa també en aspectes estrictament processals (de contingut variable, segons la comissió) com ara la fixació i la duració dels terminis per a presentar les reclamacions ⁽¹³⁾.

Quant al contingut específic, és a dir, pel que fa a la vinculació interna de les estructures processals amb un referent, cal dir que, respecte als processos de greuges particulars del segle XVI, es poden identificar plenament amb les de l'anomenat *procés de dret comú*, força difós i conegut a la península durant el període estudiat ⁽¹⁴⁾, en la modalitat comunament denominada *procediment sumari* ⁽¹⁵⁾.

Cortes ..., XVI, p. 129, també, p. 332-333., circumstància que ens pot permetre de comprendre la similitud d'arguments que hem recollit.

¹² RAE, Cortes ..., XIV, p. 403 i ss.

¹³ V., p. ex., RAE, Cortes ..., XIV, p. 379, p. 400.

¹⁴ Pel que fa a la recepció del *ius commune* al territori català, v. els treballs d'ISABELLA FERRERAS, "La difusión del Derecho Común en Cataluña"; i "La recepción del Derecho Común: estado de la cuestión e hipótesis de trabajo". I el més primerenc de FONT RIUS, "La recepción del derecho romano ...", p. 85-104. V., també, el plantejament (eminentment bibliogràfic i metodològic) de la qüestió en PONS MARTÍN, "El estudio de la recepción ...", p. 241-325. Quant a l'estat de la qüestió pel que fa als estudis històrico-jurídics processals, v. VALLESÚ, "Historia del proceso, procedimiento de la historia ...". El procediment al llarg de la història processal, en general, i de dret comú, en concret, ha estat tractat globalment per DEL GIUDICE, *Storia della procedura*

La doctrina italiana, tot acumulant les aportacions d'estudis de finals del segle precedent ⁽¹⁶⁾, planteja el procediment sumari (la "cognizione sommaria") en el context reclamat per aquelles circumstàncies que exigeixen una actuació processal força més ràpida que no la via ordinària (la qual constitueix, en definitiva, el nucli dels seus treballs sobre procediment, com ha estat dit). La doctrina recull, com a punt de partença, el mateix fet que la llarga durada i els formalismes del procés (ordinari) feren sentir "il bisogno e il desiderio di semplificarlo, almeno per le cause di minor momento, e per quelle la cui natura richiedeva maggior speditezza", alhora que se'n reconeix la procedència canònica, i uns inconfessats precedents romans que no passen d'episodis mancats d'una regulació autònoma de conjunt ⁽¹⁷⁾. Vei a

(que conforma els vols. VI, parts I i II, de la *Storia del diritto italiano* ..., d'Antonio PESTILE) i per Giuseppe SALVIOLI, *Storia della procedura civile e criminale* (que conforma els vols. III, parts I i II, de la *Storia del diritto italiano* publicada sota la direcció de Pasquale DEL GIUDICE).

15 DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/2, p. 114-130 (§ 236); SALVIOLI, *Storia della procedura* ... III/2, p. 328-346 (capítol VII).

16 Són de procedència bàsicament germànica. Així, a través seu, se citen les obres i se pot acudir a les opinions de: Johannes FAUPEL / Bartoli de SANDONATO, *De summaria cognitione commentarii*, editat prof. Brüggele, Erlangen 1843; de RATH, *Theorie des summarischen Processes*, 1859, *Geschichte der executiv Processen*, 1859; de Hans Carl BRIDLEB, *Beitrag zur Theorie des summarischen Processes*, Leipzig 1858; d'Alonso[andro]. LATINI, *Studi di diritto statutario. I. Il procedimento sommario o planario*, Milano 1886; entre d'altres, que es troben citats en SALVIOLI, *Storia della procedura* ... II/2, p. 327; i en DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/2, p. 114-115.

17 DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/2, p. 114-115. En el mateix sentit, SALVIOLI, *Storia della procedura* ... III/2, p. 327-328, 331-332.

dir que, dels casos que citen ⁽¹⁸⁾, no n'hi ha cap que al·ludeixi a una situació, diguem-ne, equiparable, ai que constitueix el nostre objecte d'estudi; probablement perquè els seus límits cronològics els releguen a la condició de precedents del procediment que, per al cas que a nosaltres ens interessa, hauria d'esperar (encara) fins al 1409 per veure's consagrat ⁽¹⁹⁾, des d'aleshores ⁽²⁰⁾, en un capítol de la cort general de Catalunya. Amb tot, cal que no oblidem que la dinàmica evolutiva i el mateix tractament que li dedicava la doctrina tendia a ampliar-ne l'abast ⁽²¹⁾, davant de la seva evident utilitat, com ara en el cas que ens ocupa.

Com ja hem apuntat en tractar el marc legal que regula la satisfacció dels greuges, és precisament en el tràmit de suplicar al monarca que nomeni proveïdors i la

18 P. ex., matèries i accions possessòries, redhibitòries, *ad exhibendum*, censos, llibells, servituds, aliments, tuteles als crèdits resultants d'escriptures públiques, qüestions de confins, comerç de terra i de mar, etc; i, a partir de la recepció d'aquest tipus de procés en els estatuts, és a dir, a partir de finals s. XII, inicis s. XIII, les causes de pobres, de vídues, d'orfes, de pupils, d'empresonats, les causes del Comú i les del fisc, de l'església, dels hospitals, de confraries, de llocs de pietat, de soldats -per dutes-, d'escolars, etc. (DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/4, p. 116; SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 335-336, 336-339 § 7).

19 La qual s'ha de dur a terme segons "aquella sumària cognitio"; JCABC, III,1,7 (f. 11-12). V. més endavant.

20 A partir de 1419, com hem vist, ja es pot adoptar l'estructura gairebé definitiva, no solament en l'ementat capítol de cort recollit a la compilació [JCABC, III,1,7 (f. 12-15)], sinó també en el capítol corresponent -no compilat- de cada reunió de cort successiva.

21 SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 337.

resposta que hi dona, on queda fixada la forma processal que ha de ser seguida per a resoldre les reclamacions.

La peculiar fesomia que presenta el procediment sumari el fa aparèixer especialment indicat per esdevenir una garantia més de les que formaven -al costat de les que tendeixen a evitar impediments i interferències en les tasques de la comissió (22)- les distintes mesures de protecció que envoltaven les relacions entre els estaments i el monarca.

Permetia augurar la resolució de la reclamació en un lapse de temps relativament breu; breu per la mateixa configuració processal, i breu, també, per la necessitat d'haver resolt els tràmits d'instrucció i de sentència dintre del termini fixat per la delegació de poder en la comissió (23). Però, a més a més, les dues consideracions estan íntimament relacionades, ja que tan sols la utilització del tipus de procediment elegit permetria que la configuració de l'estructura processal s'adeqüés a les premisses conjunturals d'oportunitat sòcio-política que aconsellaven, si més no a nivell teòric, de presentar la voluntat reial de satisfer els greuges com una actuació directa i fulminant del monarca per tal de restablir efectivament aquells excessos (involuntaris?), seus i dels seus oficials, que no havien de ser suportats pels seus súbdits.

22 v. el capítol dedicat al marc legal, § III.

23 Cal fer notar que, pel que fa al tràmit d'execució de la sentència, no es fixa cap termini, d'una manera directa, sinó que ve determinat i condicionat pels terminis de la mateixa disponibilitat dels recursos.

Els capítols de cort citats de 1409 i de 1419 al·ludeixen específicament al tipus de procediment que cal seguir amb diverses expressions; el primer, la referida "summària cognitió"; el segon ho fa amb les clàusules següents: "simplament, e de pla, la sola veritat del fet atesa"; "en lo pus breu temps, e spay que poran sumàriament, e de pla" (24). En síntesi, diferents manifestacions que contenen determinacions inequívokes a propòsit de quin és el tipus de procediment que ha de ser aplicat per a resoldre les reclamacions presentades per via de greuge. No sorprèn, doncs, que per qüestions de caràcter polític es recorri al dit procés sumari; considerem que també ho corrobora el fet que el dit procés ordinari es trobava sotmès a un nominalisme excessiu, en funció de l'existència d'una vera acció (25). No és el cas. No hi ha una acció pròpia dels greuges, un *nomen actionis* privatiu, com hi pot haver, per exemple, una acció *ex sententia arbitrorum*, o *ex pacto nudo*, o *ex iuramento*. La possibilitat de reclamar contra el rei prové del mateix fet que hi ha hagut una extralimitació, és a dir, una invasió de l'esfera jurídica dels particulars, i del mateix fet que han estat transgredides unes situacions jurídiques que l'estatus individualment privilegiat dels -ara- perjudicats emparava. I prové també del fet que els greuges es plantegen com una via processal peculiar, en

24 En la còpia dels estatuts (dins del § 1, i del § 4).

25 V. SALVEOLI, *Storia della procedura ...*, III/3, p. 240-242, i 240.

la mesura que la jurisdicció de la comissió es caracteritza, diguem-ho així, amb una vocació permanent, però de presència ocasional, quant a poder-la exercir.

Recordem que la jurisdicció (*jurisdictio*) entesa com un poder d'autoordenació dels cossos inferiors és acollida per la doctrina dels segles XVI i XVII dintre de l'àmbit monopolitzat pel monarca ⁽²⁶⁾ fins al punt que és considerada un atribut reial "*pelo que toda a jurisdição exercida pelos corpos, pelos senhores ou pelos magistrados, representa uma mera delegação da jurisdição do soberano*" ⁽²⁷⁾. Atribut reial que ni tan sols en el cas de la *jurisdictio maxima vel suprema* era considerat iuprescriptible i inalienable, reservat sempre al rei, es redactessin com es redactessin les clàusules de les donacions que fes ⁽²⁸⁾. Així s'explica que calgui la intervenció del monarca; intervenció que podia revestir la forma de confirmació, la més habitual, per exemple, perquè fossin vàlids els actes de les cambres; o

26 La definició de VITORIA (m. 1546) "*facultas alicuius auctoritatem et eminentiam super alios habentis ad eorum regimen et gubernatio*", en L. NOLINA, *De iustitia et iure ...*, Tract. V, d. II, n. 1; també D. A. FORTUGAL, *De donationibus*, L. 2, c. 8, n. 6a. [citats per ESPANHA, *História das instituições ...*, p. 216, n. 395].

27 ESPANHA, *História das instituições ...*, p. 216. En n. 396 cita H. A. FERGAS, *Comm. ad. Ord. t. 12* [ed. 2, 65], gl. 1, n. 6; L. NOLINA (m. 1600), *De iust.*, Tr. V, d. III, n. 6 es.; J. CABEÇO, *Praticarum observationum ...*; v. també COSTA, *Jurisdictio*, p. 117 es., 173-174, 202 i es.

28 ESPANHA, *História das instituições ...*, p. 216 (per a la doctrina, v. la n. 400). D'ací es pot desprendre que la redacció de les clàusules en la delegació de jurisdicció emmarca l'abast de la cessió fins al punt just que tope amb la premissa de la inalienabilitat.

l'elecció dels oficials municipals, però que també podia adoptar qualsevol manifestació atesa la facultat reservada al monarca, ja que es tractava d'una concessió de jurisdicció *cumulative* i no pas *privativa*, sempre revocable per part del monarca (29). A més, les jurisdiccions inferiors pressuposen una dotació o privilegi exprés (dotació règia, carta foral); no pot ser adquirida per prescripció (30).

En opinió d'HESPANHA, si bé a nivell dogmàtic no hi havia gaire vies per reconèixer teòricament la capacitat originària d'autoregulació dels *cossos* inferiors el cert és que el predomini de la teoria que concebia la jurisdicció dels *cossos* inferiors com un poder tot just delegat, pràcticament, no va impedir "a *dispersão do poder por uma constelação de corpos, órgãos e magistraturas dotados de poderes que o direito acabava por reconhecer como inatacáveis pelo poder político central*" (31).

Tornant a la jurisdicció dels provisors, com acabo de dir, amb una vocació permanent perquè hi ha el sentiment, i així és comunament acceptat, que tot el que s'ha esdevingut d'una cort a una altra (32) pot ser esmenat per la darrera que se celebra, i, doncs, els

29 HESPANHA, *História das instituições ...*, p. 218.

30 HESPANHA, *História das instituições ...*, p. 218, esp. n. 309 per a la doctrina.

31 HESPANHA, *História das instituições ...*, p. 219, i 325 ss..

32 Característica, d'altra banda, inherent a més aspectes de la celebració de la cort, com ara les enteses manifestacions legislatives o els aspectes fiscals.

greuges permeten, com ja hem dit, de "fer les paus" entre els estaments i el monarca (33). De presència ocasional per a poder-la exercir, perquè la jurisdicció, si bé és delegada en cada reunió de cap i de nou amb unes condicions d'una cort a una altra que no necessàriament han de coincidir, des d'una perspectiva global, s'insereix en una dinàmica de tendència constant per part del monarca cap al redreç de la justícia (34).

De l'anàlisi dels (relativament pocs) processos que ens ha estat possible de consultar, hom pot constatar que s'estableix una doble relació -de rang desigual segons els moments- entre, d'un cantó, el que són allò que podríem considerar, en un sentit ample, els estadis processals bàsics o indispensables (35); i, de l'altre, el marge de maniobra i de decisió que pertoca als jutjadors en funció de les manifestacions i de les al·legacions de les parts dintre de cada un dels blocs delimitats pels estadis anteriors (36).

33 Aquesta capacitat d'emmarcar d'una manera retroactiva (i positiva) les extralimitacions del monarca i dels seus oficials arriba, com ja hem destacat, no només al que s'ha celebrat entre la cort anterior i la que se celebra, sinó que abraça, si cal, actuacions dels predecessors del rei.

34 Cal considerar, i així ho fem, la possibilitat que el monarca no delegui la dita jurisdicció; amb tot, aquest fet no deixaria de constituir una manifestació especial -sense delegació- d'aquesta voluntat del rei de satisfer la justícia i redreçar el encasos.

35 V. més endavant.

36 V., p. ex., quant al procés penal suauari de les Decretals, el que s'hi celebrava (ALONSO SERRA, *El proceso penal ...*, p. 20).

Així, ja podem avançar que, en línies generals, els processos de greuges presenten, doncs, una mateixa estructura, amb algunes peculiaritats, pròpies, sobretot, de la tramitació (peculiar) que ha de seguir cada una de les reclamacions presentades.

Es produeix un desplaçament en el procés cap a la figura dels jutjadors, els quals dicten ara les provisions que consideren oportunes per tal de descabdellar i d'impulsar el procediment; però no es pot negligir el fet que, per tal d'arribar a dictar-ne la sentència, actuen cenyits específicament a les manifestacions i per les al·legacions de les parts, pel principi de congruència (37).

Com hem vist, els passos realitzats durant la celebració de la cort són recollits en algun dels processos (38) que s'elaboren pels components de l'assemblea, sia al dit *familiar*, sia al dit *comú*, sia en tots dos. Un cop complerts els tràmits esmentats s'inicia la tramitació del *procés de greuges* (39); i es fa amb un seguit d'actuacions que podrien considerar comunes als diversos casos que en podem trobar, i al mateix procés *sumari*. Així, per exemple, hi trobem elements formals com

37 SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 235 ss. Aquest aspecte es troba en relació directa amb com s'ha d'adoptar la sentència, no pas *secundum conscientiam*, sinó d'acord amb les al·legacions de les parts (*sec. alleg. et prob.*, dirà el *Comp. a l. veritas*, D. I, 18); SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 237-238.

38 Entenc en un sentit diplomàtic i arxivístic.

39 Entès en un sentit processual estricte.

era un *preàmbul* de caràcter formulari, o la transcripció de la *demanda* (40), i la *designació*, d'entre els provisors de la comissió, de jutges per a instruir (i conèixer) de la causa que tracta la reclamació en qüestió; a més del que seria l'aparat de les al·legacions documentals de les parts (41).

Del que hem dit fins ara, i abans que no entrem en qüestions més concretes, se'n dedueix ja alguna dada d'una certa transcendència: si bé la delegació de poder a la comissió de provisors que fa el monarca a petició de la cort no distingeix entre els subjectes que hi són nomenats més enllà del que significa la condició sòcio-

40 En alguna de les còpies que hem consultat hi apareix un espai en blanc, p. ex. al de la cort de 1585 de Niquel Joan Quintana.

41 La historiografia italiana aborda l'anàlisi del procediment a partir de les prescripcions de les normes estatutàries i, en menor grau, de les aportacions de la doctrina venca que es pogués arribar a contrastar documentalment totes les afirmacions que emet; i s'anmarca l'orientació cap a una categorització en base als estadis *ideals* del procediment. Això li permet d'estudiar, p. ex., el judici (DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/1, p. 197-300; SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/1, p. 300-344); el procediment criminal (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/1, p. 345-383; III/2, p. 347-372); les jurisdiccions especials (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 95-137); el frf eclesiàstic (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 74-94); les proves (DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/1, p. 300-400; SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 405-493); la sentència (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 494-552); els remeis, és a dir, els recursos, contra la sentència (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 553-625); el procediment d'execució (SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/1, p. 363-394; SALVIOLI, *Storia della procedura* ..., III/2, p. 626-726), etc.

política pròpia ⁽⁴²⁾ que en justifica les presències respectives en l'assemblea que se celebra; i els tracta a tots de la mateixa manera; resulta evident, doncs, que potser per mimetisme, però més probablement per condicionants de caràcter jurídic i raons d'ordre pràctic, la comissió nomenada devia procedir a repartir-se la feina de tal manera que hi hagués una determinada divisió qualitativa i funcional de la tasca a fer que, a la vista de la documentació, devia poder variar d'una cort a una altra.

Així, sembla que determinades persones amb més capacitació tècnica, amb més afinitat entre el seu càrrec habitual i el càrrec (ocasional) de la cort, o, simplement, amb més facilitat per a poder disposar del temps necessari, serien aquelles que s'encarregarien efectivament de la instrucció de determinades causes. Posem per cas, tot indica que la tasca d'instruir els processos de greuges corresponents a la cort de 1585 recaigué, majoritàriament, en les persones de Miquel Joan Quintana i d'Onofre Pau Cellers ⁽⁴³⁾, i, accidentalment, en d'altres ⁽⁴⁴⁾.

⁴² És a dir, si s'ha de procedència régia o eclesial; i, dintre de cada braç, a quin sector pertanyen.

⁴³ La desproporció és enorme; 39 de poc més d'una quarantena de processos els corresponen. Són els que pertanyen als grups: 1585,100ter,27; 1585,78,21; 1585,142,33v; 1585,52,14; 1585,144,36; 1585,17,7; 1585,145,36; 1585,88,24; 1585,97,29v; 1585,7,4; 1585,4,3; 1585,139,33v; 1585,21,9; 1585,62,17; 1585,77,29v; 1585,143,35v; 1585,59,16; 1585,9,4v; 1585,10,4v; 1585,195,53; 1585,124,29v; 1585,152,37v; 1585,51,14; 1585,33,10v; 1585,3,6; 1585,127,30v;

Malgrat la diversitat que es detecta per a la reunió immediatament posterior ⁽⁴⁴⁾, hom podria pensar que la concentració d'afers en mans d'un grup força reduït de provisors (dintre del ja limitat grup dels que havien ocupat dit càrrec) podria arribar a suposar que la satisfacció dels greuges quedava en mans d'uns pocs privilegiats. Però ens sembla que ens hauríem d'inclinar per la interpretació dels fets en el sentit que, depassada dita fase, la resolució adoptada no acabaria essent simplement assumida per la resta de proveïdors - que no haurien participat en la instrucció del procés-

1585,8,4; 1585,3,2v; 1585,65,17v; 1585,92,25v; 1585,14,6v; 1585,74,19v;
1585,131,31v; 1585,55,15; 1585,5,3; 1585,192,52.

⁴⁴ Algunes causes combinen un dels anteriors amb algun altre proveïdor. P. ex., Lluís de Peguera i Ousef Pau Cellers, en la reclamació que presenta Antoni Bospalau sobre l'excusado -que no consta que arribi a ser sentenciada-; o Miquel Joan Quintana i Simó Pagola (1585,192b,52v); o Miquel Cordelles i el dit Cellers (1585,161,30v); o a Lluís de Peguera i Ferran Quintana (1585,13,6; 1585,203,55); o a Miquel Joan Quintana i Segimon Ortiz (1585,27,9v); o de la lògica i necessària exclusió de Miquel Joan Quintana en favor de Jeroni Managat i el dit Cellers en la reclamació que el primer promouia com a actor per via de greuge (1585,1,2).

⁴⁵ En la cort de 1590, d'una dotzena i mitja de processos, no se'n desprèn una combinació específica de jutges, sinó que s'hi aprecia una alternança constant dels mateixos noms: Jeroni Miquel (en set causes), Gaspar Pi i Jeroni Sanjauc (en cinc), Salvador Fontanet i Joan Icart (en quatre), Jeroni Torner (en tres), Gaspart de Guimerà (en dues), i Jeroni Serra Arnan, Ousef d'Argemuela, Antoni Olibà i Jeroni Amat (en una). Amb tot, Joan Icart i Gaspar Pi es fan càrrec de quatre causes (1590,66,11v; 1590,69,11v; 1590,97,10v; i la d'Antoni i Elisabet Canoves); Jeroni Miquel i Jeroni Sanjauc de tres (1590,171,29; 1590,123,21; 1590,231,40v); Jeroni Torner i Jeroni Miquel de dues (1590,53,10; 1590,54,10); Jeroni Torner i Jeroni Amat d'una (1590,55,10); la resta ho fa en diferent nombre.

sinó que la decisió de la sentència hauria comptat amb la intervenció -cal suposar- de tots els proveïdors en la discussió i en la decisió de la sentència definitiva, única, que es dictava (46). I no podria ser altrament, ja que la mateixa delegació de poder era feta a la comissió com a tal (òrgan col·legiat), i no pas a alguns dels seus membres (individualitzats).

Endemés, aquesta posició podria quedar salvada, ben probablement, per la teòrica possibilitat que, en definitiva, els qui hem vist que s'encarregaven de la instrucció de les causes tinguessin un marge de maniobra limitat i es moguessin, des de bon principi, dintre d'unes determinades línies fixades, d'antuvi, no només pel marc legal en qüestió, sinó també pel que podríem considerar el ple de la comissió dels proveïdors. Amb tot, personalment, em penso que, en tot cas, hi devia incidir igualment el pes de la mateixa tradició, fixada cert a cert per les comissions de provisors precedents, en el sentit que hi jugaria un paper preponderant (i vinculant?) el mer -i transcendent!, per a nosaltres- fet de poder arribar a decidir si un greuge quedava o no suficientment acreditat al llarg del procés, que continuava descansant en les dites mateixes persones, les quals, és clar, prenen una importància i una rellevància especial a l'hora de configurar l'evolució de la institució.

46 Poques dades ens han pervingut que aclarissin aquest punt. Amb tot, i sense ser excessivament optimistes, ens en dona una lleu indicació l'existència de les minuts de les sentències de 1528 i de 1534.

S'indicava que havia estat assolida la fase d'instrucció i que ja només restava dictar-ne sentència mitjançant una anotació en la meitat inferior de la coberta del procés (47), generalment darrera d'una abstracció que al·ludia a l'objecte de la reclamació (48) i d'algun recordatori (ocasional) derivat de la valoració d'una primera examinació de la documentació aportada (i de les ocasionals mancances que podia presentar), motivat per la necessitat de tenir present alguna mesura que calia comprovar abans de poder enllestir-ne la instrucció (49), o que calia tenir present per incloure-la en el capítol corresponent de la sentència.

Així, per exemple, ultra la documentació habitual (50), en aquells casos que hi havia hagut una successió hereditària respecte a l'actor (o al beneficiari) d'un greuge precedent, era clar que calia justificar la bondat i la legitimitat de la transmissió dels béns, entre els

47 Les indicacions són del tenor següent: "Está bé, ya és ordenada la sentència", "Es vist y está bé, ya és ordenada la sentència"; o són explícites: "Es vist y está bé, y fa decidir si portarà certificadora del racional, ya és ordenada la sentència"; o encara més: "Que se sia donada la restant quantitat y que aporte certificadora del officí de nostre racional de la regla cort o de la Diputació del que se ha rebut de les sentències mencionades; ya és ordenada la sentència".

48 P. ex., "Restant quantitat", o "Restant quantitat, stat bono".

49 De l'estil com ara: "Falten les sentències de les quals se demana la restant quantitat, 9 septembris 1580".

50 v. 1528.10,3; 1528,34,10; 1534,235.118v.

quals es comptava el crèdit de la sentència del causant. Solia bastar aportar a l'expedient el testament, o altra documentació acreditativa, d'aquell qui era reputat beneficiari l'actor, si demostrava el vincle amb el predecessor (⁵¹), o d'altra documentació (⁵²). Val a dir que a mesura que transcorren els anys, lògicament, s'incrementen les referències documentals al traspàs dels crèdits reconeguts per les sentències. Per contra, sembla que aquest criteri basat en el suport documental era fluctuant, i així trobem alguns casos en què gràcies del monarca atorgades per ajuda de casament, després d'a-reeditar-ne la concessió, són reconegudes conformement a la notorietat del fet (⁵³).

Ocasionalment, i amb menor freqüència, es podia (enco)mnar a l'actor que realitzés determinades actuacions que els provisors consideraven prèvies a la seva intervenció dintre d'un termini que li fixaven (⁵⁴).

51 V. l'apèndix documental. V., també, 1534,8,4v; 1534,46,22v; 1534,85,40; 1534,89,42; 1534,90,43; 1534,137,67; 1537,34,16; 1537,35,16v; 1537,36,17; 1537,36,17v; 1537,40,18v; 1534,49,22; 1537,50,22v; 1537,51,23v; 1537,61,27; 1537,78,34.

52 V. 1528,3,1v; 1528,9,3; 1528,11,3v; 1528,12,3v; 1528,15,4; 1528,16,4v; 1528,20,8v; 1528,30,11; 1528,64,18; 1528,111,31v; 1528,122,33v; 1528,129,35.

53 Llegim "atés que de notori que de casat", en els grups 1528,71,20, i 1528,101,20. Amb expressions equivalents: 1528,69,17; 1528,64,18.

54 Solia consistir a haver de demostrar que, p. ex., s'havia reclamat convenientment al Regne de Nàpols (v. 1528,55,15v; 1528,97,16; 1528,71,20; 1524,72,20), o, en menor nombre, en un altre indret (p. ex., Sicília, 1528,56,8v; 1528,80,23v; 1528,130,35; o Sardenya, 1528,48,13v), la quantitat que es reivindicava en qüestió; tot i que, excepcionalment, podia decidir-se de concedir a l'actor un termini (en general, de vuit mesos o d'un any) per tal

A banda hi havia les actuacions que podrien considerar que pertanyien estrictament al funcionament propi de la mateixa organització judicial, com ara la deposició de testimonis, o fins i tot la declaració de determinats testimonis que no es trobaven on era la comissió dels proveïdors, l'aportació de determinades proves, ultra algun aspecte relatiu al tràmit d'execució com la prestació de caució idònia ⁽⁵⁵⁾, o el pagament de la quantitat reconeguda, havent restituit prèviament la documentació esmentada ⁽⁵⁶⁾, etc.

El més normal és que siguin els mateixos provisors els que determinin, sobre la demanda presentada, l'abast i el contingut de l'objecte mateix de la reclamació; però, relativament sovint, sentencien sobre una queixa de la qual cal presumir que no tenen totes les dades, bo i

que pogués realitzar el que se li exigia que acredités, sense perdre per això el dret reconegut en la sentència (v. 1518,56,15v; 1520,58,16; 1520,95,20v; 1520,131,35v). N'hi ha d'altres casos sensiblement diferents, p. ex., annul·len el termini de dos anys (1520,114,17v); d'un any (1520,57,9v; 1520,114,17v; 1534,70,35v); d'un any perquè sigui resultat en un altre judici (1520,62,19); d'un any perquè se'n faci la liquidació en un altre judici (1520,130,37); de 10 mesos perquè en sigui declarat el preu pels doctors de l'audiència (1520,100,43); de sis mesos per pagar (1520,44,12v) o per tornar un punt a canvi o donar-ne el valor (1520,102,64); i d'un mes (1520,170,45v).

⁵⁵ P. ex., 1510,30,5v; 1520,41,6v; 1520,44,7; 1520,57,9v; 1520,63,9v; 1520,107,10v; 1520,50,10v [que li siguin cance·l·lades les caucions que li havien estat impondes] 1520,80,23v; 1534,4,2v; 1534,6,2v; 1534,7,4; 1534,151,72v; 1534,153,76v; 1534,101,83v; 1534,212,103v; 1534,231,114; 1534,232,114; 1537,20,12; 1537,123,81v; 1537,130,50; 1537,130,50; 1537,147,82v; 1537,190,87; 1537,192,87v.

⁵⁶ v. 1520,43,7; 1520,85,9v; 1520,101,15; 1520,108,16; 1520,120,20v; 1520,34,10 (amb peculiaritats); 1520,70,21; 1520,80,23v; 1534,120,63.

remetent-ne la liquidació a un oficial extern a la comissió, posen per cas, el tresorer general o el seu lloctinent (⁵⁷), i també el mestre racional (⁵⁸), si no d'altres pendents de determinar (⁵⁹), si no ajornades (⁶⁰).

Solen determinar l'import de la demanda, després de fer les comprovacions oportures. La norma general és que se sol mantenir l'import reclamat en la sentència; però no sempre és així. Sovint, es produeixen reduccions (⁶¹) de les quantitats reclamades que no sembla que obeeixin al fet de comprovar que ja n'ha estat pagada una part prèviament, sinó que provenen del fet mateix de la fixació (en termes econòmics) dels greuges presentats; a voltes, perquè els reclamants tampoc no els quantificaven. Una bona mostra en són els múltiples casos vinculats al pas de les tropes alemanyes per les diferents localitats, en què s'avalua, diguem-ne, fent-ne un capàs, el perjudici que se'ls pot haver causat; i per evitar complicacions innecessàries de cara a resoldre la

57 v. 1519,66,9; 1520,36,16v (i també al mestre racional).

58 v. 1520,16,3v; 1520,31,9v; 1534,123,59; 1534,129,63; 1534,,137,67; 1537,100,69v; 1537,100,86v.

59 El greuge 1520,130,21 remet a un "juge competent". N'hi ha d'inconminats (1520,62,17v; 1520,75,20v). Algunes vegades, ni tan sols es diu qui haurà de fer la liquidació, sinó que es recorre a clàusules de l'estil: "robí el que legitíament li corresponguí" (1520,130,38).

60 v. 1520,130,37, en què la liquidació resta reservada per a un altre judici dins del termini d'un any. També el 1520,130,37v.

61 v., a tall de mostra, 1520,4,1v (de 300 duc. a 202 duc. 3 s.); 1520,77,11v ("per tot el que podia demanar"); 1520,85,12v (1.000 ll. per tot el que podia demanar); 1520,110,31 (100 duc.).

reclamació (una altra qüestió és com se solucionarà a l'hora de pagar) se'ls concedien al voltant del centenar de lliures, partidores pels jurats (o pels cònsols) de la vila (62).

Capítol X: La sentència**SUMARI:****La sentència**

La sentència (1)

La sentència (o, dit altrament (2), les sentències) dictada després d'haver instruït els processos dels greuges presentats en cada assemblea constitueix la base primera objecte de la present recerca.

La sentència dictada separatament dels processos, com és costum (3), pels proveïdors de greuges (4) és constituïda, precisament, per un sol quadern que -com hem vist- recull, amb la solemnitat formal que requereix dita actuació jurisdiccional, les decisions que la comissió de provisors dóna a cada una de les reclamacions presentades (5), entès i concebut, però com una unitat estructural, i

1 Se n'han ocupat SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 494 ss. (tot acumulant les sentències civils i les criminals); i DEL GIUDICE, *Storia della procedura*, VI/2, p. 187-238; J. P. MASSETTO, "Sentenza (diritto intermedio)", en *Enciclopedia del diritto*, XLI, p. 1200-1245.

2 No genc de fer servir l'expressió "més ben dit" per les consideracions que segueixen.

3 Aquesta és la forma habitual; la sentència és considerada independent del procés instruït, i, sovint, s'apleguen en volums les que corresponen a una mateixa institució. V., p. ex., les col·leccions que en custòdia l'ACA.

4 Els quals actuen com un òrgan col·legiat; v. SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 507-509.

5 Requisits formals com ara que ha de ser escrita (SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 509-512), [en algunes ocasions, que no ens afecten, motivada (SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, I/1/2, p. 514-516)], dictada dintre de termini (SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 506-507), publicada (SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 516-519)

no pas com un aplec o una col·lecció de sentències individuals.

El quadern, doncs, conté (diríem que és) la sentència de greuges. Però és una unitat integrada per una successió de capítols vinculats correlativament a les reclamacions presentades, la qual és començada per un encapçalament i finalida per una clàusula de cloenda, que la envolten. L'ús, lògicament (⁶), ha menat que s'acabi parlant de cada capítol referit a una petició singular com d'una sentència, fet que comporta poder esmentar una sentència -el quadern- formada per múltiples sentències -cada un dels capítols- (⁷).

La unitat formal del quadern s'explica, endemés, pel fet -peculiar i característic de la institució- que es tracta d'una sentència única (dividida en capítols). I no podria ser altrament si concebem el tràmit de greuges com un tràmit (globalment) unitari. Tràmit unitari referit a la celebració d'una determinada reunió de cort (⁸),

⁶ És força comprensible aquesta translació (i fins i tot ampliació) de sentit, atès el fet que la decisió que cada capítol recull és la base dispositiva que permet a cada afectat de demanar la còpia de la seva sentència, sigui en pergamí, sigui en paper.

⁷ Al llarg d'aquest treball, tal i com s'avançava en el capítol introductorí, fem servir el terme sentència, amb aquest sentit lat.

⁸ El tràmit de greuges, inserit en el marc global de celebració de la cort, té un moment especial. Servia per tal que les parts (políticament organitzades) en contacte pogués no solament conèixer els anhels i interessos respectius, sinó també que pogués confessar-se mútuament. La utilitat funcional és elevada, ja que un cop complet el tràmit les parts estaven en disposició de continuar les relacions, diguem-ne, de cap i de nou, com si res mai no haguessin passat. Aquesta bona predisposició només es veia estroçada quan el monarca no satisfia

manifestació del vessant d'administració de justícia de l'assemblea que s'ha de resoldre també 'globalment'. I és precisament aquesta unitat juntament amb el context sòcio-polític de les reclamacions que en justifiquen, no solament el que es podria considerar, excepcional procediment sumari, sinó també els trets que defineixen la sentència que dicten els previsors (9).

Aquesta interpretació presenta, si més no a nivell teòric, un triple avantatge: primer, tothom qui reclama (i per aquest fet ja ha tingut també les mateixes opcions d'accedir al monarca) dintre de termini és tractat, potencialment, quant a la instrucció, de la mateixa manera; segon, tothom qui hi ha presentat la reclamació es troba, teòricament, en una situació idèntica de cara a la decisió de les peticions; tercer, tothom qui n'haurà obtingut sentència, es trobarà, almenys potencialment, en la mateixa disposició de cara a obtenir-ne el pagament pels Diputats del General, els quals actuen com a mandatariis del rei i de la cort.

placament (a nivell formal, si més no) les reivindicacions, de diversa índole, que els súbdits li presentaven. Però, per a aquest cas, si la conjuntura ho permetia, ja n'hi havia solució: re-presentar les queixes en la reunió successiva. Obtenien, així, una constant (en la mesura que s'ancessin celebraven reunions de l'assemblea) una actualització, una regeneració del vincle entre rei i súbdits.

9 És única i inapel·lable. La sentència definitiva (v. SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 527-530) endové cosa jutjada (v. SALVIOLI, *Storia della procedura ...*, III/2, p. 544-552).

De totes les reunions de cort del segle XVI, de les quals es conserven els quaderns de sentències ⁽¹⁰⁾, ja hem vist que únicament ens n'han pervingut un parell de què consta que se'n fessin *minutes*. Es tracta, doncs, dels esborranys de dos textos oficials ⁽¹¹⁾ que van ser redactats, hem de suposar, seguint les indicacions dels jutges, principalment, en base a les indicacions anotades a les cobertes dels processos de greuges, bo i completant-les ⁽¹²⁾, un cop instruïts i vistos per la comissió. La finalitat era, suposem, poder disposar d'un text base que hauria de ser re-examinat pels proveïdors al qual caldria fer les observacions i esmenes que es consideressin convenientes, abans no se'n fes la redacció definitiva.

Els *encapçalaments* dels quaderns, que són també els encapçalaments (de les còpies) de cada una de les sentències que es lliuren als reclamants, recullen, a més a més de l'inici habitual en aquesta mena de documents que descansa en l'esment immediat del monarca i dels seus títols, l'enumeració dels jutges i en virtut de quina

¹⁰ V. l'apartat dedicat a les fonts documentals.

¹¹ El fet que només se n'hagin conservat un parell obre l'horitzó de les hipòtesis. Tant pot ser que no se n'hagin conservats més per una qüestió estrictament deguda a l'atzar; com pel fet que les sentències no s'elaboressin sempre pel mateix mètode.

¹² És evident que calia donar forma, a la vista de cada expedient, al paràgraf que plantejava els elements necessaris per culminar amb el desallotjament a què havia decidit d'arribar la comissió de proveïdors. Les anotacions a la coberta dels processos representen la síntesi de la decisió, i permeten de saber què caldria cercar per incloure en la redacció de cada un dels capítols de la sentència.

autoritat actuen. Tot seguit continua amb el reguitzell de capítols de cada una de les reclamacions, abans de passar a la clàusula de cloenda.

El contingut dels capítols és relativament uniforme; només excepcionalment se'n troben de força més llargs; i amb major freqüència, de més curts. Les dades que sol contenir habitualment cada capítol fan referència a l'actor, al motiu de la reclamació (ocasionalment n'expliquen alguna circumstància que els jutges deuen considerar interessant), i a la decisió presa (13).

Hom podria afirmar que, pel cap baix, el contingut mínim d'un capítol d'una sentència de greuges conté, amb més o menys ornamentacions, el nom de l'actor (14).

Quant a les altres dues dades que sol recollir (el motiu i la decisió), l'extensió (o la sola existència) és ja purament variable.

Així, per exemple, (a) quant al motiu de la reclamació, si bé en general s'explicita, no sempre hi és detallat. També cal dir que, en general, s'hi solen afegir algunes dades que completen la mera enumeració de les causes al·legades pels subjectes agents.

13 Ben poques vegades al·ludeixen al procedi que se n'ha fet: 1528,37,10v; 1528,140,38.

14 De fet, el que és primordial i el que es vol aconseguir, que és allò que explica que la designació d'una mateixa persona no sigui invariablement idèntica, és aconseguir la individuïlització -sense possibilitat de dubtes- del subjecte que presenta la queixa.

(b) Pel que fa a la decisió, gairebé sempre hi és explícita (15). El que passa, però, és que l'explicitació ha de ser entesa en el sentit genèric que suposa manifestar si s'estima o es desestima la reclamació (16). Només a partir d'aquesta constatació podrem trebar un nombre major o menor de referències al cas concret. Vull dir que mantes vegades la comissió acorda estimar reclamacions que no són recollides fil per randa en el capítol de la sentència, sinó que són, simplement, acceptades pels proveïdors com a greuges que han de ser reparats i així ho declaren, sense concretar-ne l'import. De vegades, simplement es condemna el monarca, que sol ser la més corrent (17); d'altres, es recorre a clàusules d'estil gens compromeses -que no vol dir indeterminades- respecte a la quantitat final sentenciada, com ara "el que serà liquidat ser-los degut" (18), "el que és degut fins a ..." (19), i d'altres clàusules semblants (20).

15 Hem de parlar ací a col·locació el que ja hem esmentat a l'apartat dedicat al procés sobre les formes de determinar l'objecte de la reclamació, com constatarem tot seguit.

16 Recordem les consideracions que he fet a propòsit del valor que tenen per a nosaltres les sentències estimades i les desestimades a l'apartat introductori.

17 Recordem també, que la pura condemna no sempre repercuteix sobre la reserva del donatiu, ja que força sovint, i sobretot a principis del segle, hi ha tot de sentències estimatòries que declaren que el greuge reclamat (normalment pensions degudes) sigui pagat sobre els béns consignats, p. ex., 1520,2,1v; 1520,13,2v; 1520,45,7; 1520,47,7v; 1520,49,7v; 1520,72,11; 1520,82,12; 1521,108,10v; 1520,133,21v; 1520,25,6; 1520,130,35.

18 P. ex., 1520,16,3v; 1520,31,9v; 1520,36,10v; 1520,62,17v; 1520,75,20v.

19 P. ex., 1520,71,10v; 1520,82,12; 1520,3,1v; 1520,60,25; 1520,25,6; 1520,109,31.

Algun cop la sentència tan sols al·ludeix a les "quantitats contingudes" en la documentació (21), si no és que declara que es faci "iuxta forma" (de les cauteles) (22). El capítol de la sentència, des d'aquesta òptica, esdevindria el desencadenant legal d'una sèrie d'actuacions que haurien d'anar referides, per tal de ser correctament interpretades i aplicades a la pràctica, a la documentació continguda en el procés, i a l'activitat (comptable i, en alguna mesura, fiscalitzadora) posterior dels oficials de la Diputació del General.

Tanmateix, hi ha alguns casos en què no és evident la resolució que s'ha adoptat, i encara n'hi ha més que presenten una forma especial dintre del mateix quadern de les sentències, ja que passen a ser capítols que no funcionen independentment, sinó que remetent, quant a la modalitat de la solució (més que no a l'import concret) que cal adoptar-hi, a d'altres de decidits anteriorment (23). Es palesa, així, l'existència d'uns determinats criteris de cara a solucionar les queixes presentades, i una relativa i sumària ordenació dels materials a mesura que avança el segle, que cristal·litza en l'agrupació de

20 V. també l'apartat dedicat al procés de greuges.

21 P. ex., 1528,17,4v; 1528,24,6; 1528,35,10; 1528,66,18; 1528,124,34; 1528,4,2; i 1528,113,32, i 1528,114,32.

22 P. ex., 1528,116,32; 1528,143,30v.

23 V. 1528,139,37v (remet a 1528,138,37); 1528,157,42v (remet a 1528,156,41v); 1528,166,43 (remet a 1523,162,40); 1528,152,40v, i 1528,170,47, 1528,181,47v (remeten totes tres a 1528,150,40). Parcialment significatives són les corresponents als greuges 1528,117,16v; 1528,92,26; 1528,173,46; 1528,27,4.

determinats tipus de greuges que són tractats d'una manera uniforme, tot sovint, referint-se als greuges que porten causa d'una sentència anterior, i en correlació amb la decisió potestativa que poden prendre els provisors de si cal o no instruir procés per aquells greuges que ja tenen una sentència condemnatòria del monarca (24).

* * *

Però és que, a més, la sentència de greuges adopta, amb el mateix contingut que acabem de veure, una segona forma. Fins ara ens hem referit al quadern de sentències globalment com la suma de capítols de les reclamacions.

Ja sabem que cada capítol és, en definitiva, la decisió adoptada per la comissió de provisors per a cada cas; és la sentència de greuges de cada un dels actors, la seva sentència. I els actors en necessiten una còpia (sia en paper, sia en pergamí) per acreditar quina ha estat la resolució adoptada en el seu cas i per a demanar-ne i obtenir-ne, si cal, l'execució (25).

Des d'aquest punt de vista, la sentència de greuges (individualitzada) presenta algun tret característic. En la mesura que gairebé la pràctica totalitat de les reclamacions és reconvertida en un muntant econòmic, la

24 v. l'apèndix documental.

25 v. l'apèndix. Amb tot, n'hi ha alguna de copiada, com ara una de 1493 copiada a continuació d'un ms., l'o.II.17 (f. 132-133) d'El Escorial, amb obres de Callís i pertanyent a Antonio Agustín.

sentència esdevé un títol de crèdit; i com a tal, esdevé, també, legítimament transmissible. Aquesta peculiaritat és la que ens ha menat a potenciar la importància de les sentències ja dictades sobre les sentències que es dicten a la cort que se celebra, per davant de quina era la causa que originà que se'n dictés la resolució primera (26). És a dir, hem considerat primordial no el fet que una sentència fos dictada inicialment en base a una reclamació de quantitat per pensions de censals, o de salari, sinó el fet que en una cort posterior es prenguéss com a base que aquest greuge ja havia estat sentenciat en una cort precedent (27).

Les sentències dels actors, a partir del moment en què són dictades, i des que se'n fa còpia per a l'interessat prenen una vida pròpia que, en bona mesura, s'independitza totalment de la cort que l'ha produït i, fins i tot, de la persona que l'ha generat. L'autonomia vital de cada sentència queda referida a un paràmetre intrínsec, i a un altre d'extrínsec. El primer, és arribar a ésser executada plenament, aconseguir que el subjecte agent sigui totalment satisfet. El segon, que per a assolir l'aspecte precedent, les possibilitats d'èxit es troben vinculades estretament a l'existència i

26 No és que la informació, suplementària, que aportaria no sigui interessant, sinó que, als nostres ulls, "desconfocaria" el grau d'aproximació que volem obtenir-ne.

27 Només així podem sentir la progressiva inflació de la massa de greuges dictats en corts precedents que s'arrastegen en les corts de la segona meitat del segle XVI.

a la continuïtat de la celebració de corts generals. La sentència és vinculada indissociablement al greuge de què deriva, el qual és inseparablement unit a l'existència i al funcionament (regular, si no periòdic) de la cort general.

Per això és comprensible que en les dues reunions de principis del segle XVIII trobem reclamacions que es basen en sentències de greuges dictades en corts de finals del segle XVI, ja que al llarg del segle XVII no hi ha hagut cap reunió de l'assemblea que es desenvolupés regularment (28). Ací hi entra en joc, no tan sols una bona administració del patrimoni documental familiar sinó també el fet que el compromís derivat de l'administració de justícia del monarca vincula els seus descendents i successors en la dignitat (29).

La sentència de greuges com a títol de crèdit legítimament transmissible ens n'ofereix força exemples. La mateixa inèrcia institucional, i el fet que la satisfacció completa dels greuges era un fenomen gairebé inimaginable en el marc d'una reunió de cort de mitjan segle (30), ens donen la pauta que és corrent que, amb el transcurs dels anys, es perpetuïn reclamacions l'objecte

28 V. ELLIOTT, *La revolta dels catalans ...*, per a la temptativa de 1626-1632; i SÁNCHEZ BARRIOS, "El Parlamento General ...", "El Parlamento ...", *Cataluña y el Gobierno ...*, p. 70-78, per al parlament de 1653.

29 V. l'apartat dedicat a la "pervivència" dels greuges.

30 V. l'apartat dedicat al dematís i els càlculs sobre la disponibilitat efectiva de la reserva per als agreujats.

de les quals es manté, el subjecte de les quals va canviant, succeint-se.

En la pràctica totalitat dels casos l'actor aporta la sentència per a fer la reclamació, o, posteriorment, per a obtenir-ne l'execució. És important de constatar que la sentència, el document en sí, és el títol. És al revers del pergamí on habitualment, per part de l'oficial encarregat, a més de fer-ho en la seva documentació, s'anoten les pagues parcials que es van fent a compte del crèdit reconegut.

Però és que la transmissibilitat de la sentència, no en el sentit que acabem d'esmentar de passar legítimament d'una persona a una altra, sinó en el que veurem més endavant, s'encavalla amb el tràmit d'execució (31).

Si bé hem dit, i així consta en la comissió que es fa als jutges que llur poder delegat, la seva jurisdicció, és al seu torn indelegable, els fets desmenteixen que s'observi inexorablement aquesta condició concreta, ja que, sovint, i invocant arduïtat del negoci, brevetat del temps, etc., els provisors "sots-deleguen" la jurisdicció que han rebut del monarca i de la cort en una comissió més reduïda, normalment pluripersonal (32), si bé cal admetre i valorar les

31 V. l'apartat dedicat a l'execució de la sentència.

32 P. ex., 1520,150,40; 1520,182,40; 1520,156,41v; 1520,152,40v; 1520,100,43; 1520,170,47; 1520,181,47v.

remissions que fan, quan en penja plet, a l'Aviència
(33).

Amb tot, sigui com sigui, els provisors actuen la
jurisdicció delegada del monarca en cort; llurs
sentències tenen doncs la força d'un *judici dat en cort*
(34).

33 P. ex., 1528,158,42v; 1528,163,44.

34 Així ho sosté SERRA, *Anotaciones* ..., f. 20.

Capítol XI: L'exercici de la sentència

SUMARI:

L'execució de la sentència de greuges

La participació dels diputats del General

Els tràmits concrets que realitzen els oficials de la Diputació del General

Activitats complementàries dels diputats i de reclamants

La reserva del dretiu

Els compartiments

Les Apeques i els llibres d'Apeques

L'execució de la sentència de greuges

Un cop dictada i publicada la sentència de greuges d'una reunió de cort restava obert el període que havia de transcórrer, segons les prescripcions del capítol del donatiu, per tal que els diputats del General satisfessin el servei a qui se'n constituïa receptor en nom del monarca i reservessin l'import de què es tractés als agreujats (1).

Com a norma general haurien de transcórrer alguns anys, ja que la recaptació del donatiu, com a contribució extraordinària dels poblats al Principat (normalment per via de fogatges plurianuals, que sovint s'encavallaven els uns amb els altres, ultra el que ja suposaven els impostos ordinaris), relegava considerablement la materialització dels tràmits d'execució de la sentència, la qual execució, sempre que es traduís en un import econòmic, quedava superada al normal desenvolupament de l'activitat financera i comptable de la Diputació del General (2).

1 V. l'apartat dedicat al capítol del donatiu.

2 V. més endavant; amb tot, cal advertir que no ha estat possible de comprovar (per falta de dades) les declaracions voluntaristes d'algunes (pocs) sentències que no eren reconduïbles a imports econòmics.

La participació dels diputats del General (3)

La participació dels diputats del General en el procediment de satisfacció dels greuges era establerta, com ja hem vist, en la mateixa suplicació de la provisió de nomenament, i també en el capítol del donatiu (4).

Es dividia, en essència, en una doble intervenció directament relacionada amb la finalitat perseguida per cada un dels documents esmentats.

La primera se cenyia a un estadi previ a l'execució estricta de la sentència dels jutges de greuges; consistia a poder nomenar els proveïdors substituïts d'aquells que no compareguessin dintre de termini, o que no residissin a Barcelona, dels elegits per la cort general; mentre que els nomenats pel monarca depenien del canceller (5), al llarg del període d'activitat de la

3 El monarca ha inclòs en la provisió de nomenament dels jutges, a petició dels estaments, el mandat que les sentències que ells dictin siguin plenament observades pels seus oficials, i que no hi puguin traves. No es pot pensar que aquesta prescripció comprendria també, si que fos indirectament, els oficials de la Diputació del General, tot i que els puguen considerar, tal vegada, la part més interessada que es complissin les sentències.

4 Tal vegada no fóra sobrer de recordar ací que l'origen primer de la institució que ara participa en el tràmit d'execució fou precisament evitar que el monarca pogués controlar directament l'accepte dels diners i, subsegüentment, destinar-los a una finalitat distinta de la sol·licitada en la reunió en qüestió. Aquesta mateixa actitud es detecta en ACA, 6, 1623, esp. f. 181, quant a l'execució de la sentència.

5 Recordem que, als efectes d'aplegar-se en ell dígit, depenen tots (també els que no residien a Barcelona) del canceller.

comissió, tal i com recollia el mandat contingut en la provisió règia ⁽⁶⁾.

La segona es vinculava directament i concretament al tràmit d'execució de sentència; consistia a complir fidelment les prescripcions del capítol del donatiu, en virtut del qual corresponia als diputats del General de satisfer (en nom de la cort, és clar) el servei al monarca ⁽⁷⁾, de fer la reserva establerta sobre l'oferta ⁽⁸⁾, de pagar (juntament amb els oïdors) els agreujats ⁽⁹⁾, i de fer (juntament amb els oïdors) el compartiment oportú ⁽¹⁰⁾. Se'ls autoritzava a vendre els censals que calgués per tal de poder cobrir l'import determinat en el capítol ⁽¹¹⁾.

* * *

Sigui com sigui, i per prescripció del capítol de cort del donatiu, el pes de l'execució de la sentència restava, gairebé exclusivament, en mans dels diputats del General. Sembla lògic, d'altra banda, que els pertogués a

⁶ v. ACA, G, 1622/2, f. 23v, l. 10-17, i f. 25, l. 11-17.

⁷ ACA, G, 1622/2, f. 96v, l. 28-32; i f. 99, l. 17-19 (amb facultat per exigir la part indicada sobre l'import del fogatge).

⁸ ACA, G, 1622/2, f. 96v, l. 24-31.

⁹ ACA, G, 1622/2, f. 100, l. 11-12; i f. 100, l. 17-19 (sense més intervenció del rei o dels seus oficials).

¹⁰ ACA, G, 1622/2, f. 100, l. 15-17.

¹¹ Per a la qual activitat la cort els fa un *sindiant*; ACA, G, 1622/2, f. 100v, l. 17-19. El *sindiant* consistia, habitualment, en el capítol del donatiu.

ells, ja que, com se sap, era també la institució que representaven la que s'encarregava de satisfer, des dels orígens que en justifiquen l'existència pròpia, els aspectes econòmics materials del donatiu ⁽¹²⁾.

De fet, però, pot ser que estiguem incorrent *inconscientment* en un parany: tal vegada estiguem donant per suposat que totes les sentències de greuges dictades han estat traduïdes en un muntant econòmic. Com sabem, no és aquest el cas, si bé hem de reconèixer que en una immensa -i aclaparadora- majoria les reclamacions reconduïdes a quantitats econòmiques són les diguem-ne 'típiques' dels greuges particulars, i en reflecteixen la realitat concreta, més que no pas aquelles altres poques queixes que no tenen un equivalent, que no són reconvertibles a paràmetres d'un tipus econòmic predeterminat.

Hem de sobreentendre, doncs, que la participació dels diputats del General en el tràmit d'execució de les sentències de greuges particulars quedava contreta *només* a les sentències que eren plantejades en termes

12 V. CLARY, *La cort general ...*, p. 199-212; FERRER MALLOL, "Origen i evolució ..."; NUÑO FERRER, *Orígenes de la Generalidad ...*, p. 33-88; MARTÍNEZ ALOY, *La Diputación ...*; TOMÁS VALIENTE, "La Diputación de ..."; SUÑER, "Trajectoria de la Diputación ...".

El model català influència, més enllà dels casos peninsulars, p. ex., els territoris napolitans, i hi genera una *Diputación*, pròpia de la classe patrimonial, de funcions i estructura assimilables (també veïen pels greuges que els són infligits), en l'àmbit respectiu, a les de la institució política (V. MARINO, *Pastoral Económico ...*, p. 88-118; esp. p. 88). Veu aquesta referència al Sr. Petit Calvo.

reconduïbles a imports econòmics, i no pas a les d'altres tipus.

Els tràmits concrets que realitzen els oficials de la Diputació del General

Complerts els passos de cada assemblea per a l'acapte del donatiu que s'hagués imosat en la cort en qüestió (13), com a últim pas, els diputats havien de desenvolupar, a través de la seva estructura administrativa, les tasques que hem esmentat, totes les quals eren reconduïbles, bàsicament, a portar-ne la comptabilitat i a justificar la distribució dels recursos destinats pel rei i la cort a *satisfer els agraviats*; endenés, *ocasionalment*, havien de retre'n compte, d'habititud davant de la cort general (14).

13 En referència al fogatge, a la venda de censals, etc., tot i que no se n'ha conservada gaire documentació. V., p. ex., la informació (demogràfica) que entreu IGLESIES, ("Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI") dels fogatges de 1497, 1515 i 1553; o *El fogatge de 1553*; "Com es fa un fogatge?"; "El fogaje de 1365-1370. Contribució al conocimiento ..."; o els treballs de HADAL, "Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1353 a 1717".

14 V. ex., s'envien comissaris de la cort que se celebra a Montsó el 1542 a Barcelona per tal de fer el que ells anomenen el *balanz del General*, el qual se centra principalment en una fiscalització dels comptes de la Diputació incloent una especial referència a la situació comptable de les partides destinades per als grups en reunions de cort precedents; no cal dir que una de les finalitats que perseguïen era comprovar quin grau d'adequació s'havia produït entre la reserva del servei i els grups sentenciats, per tal de tenir un argument més a l'hora de negociar l'import que es reservava en la cort que se celebrava.

Activitats complementàries dels diputats i de
reclamants

El fet -assumit implícitament per la col·lectivitat (15)- que els recursos curtegessin comportava que aquells reclamants que aspiraven a cobrar una part dels crèdits reconeguts en llurs sentències haguessin d'estar amatents als moviments i actuacions de la diputació del General, perquè, per la mateixa manifestació del principi d'igualtat de tracte, i com a conseqüència directa seva, tenir una sentència plenament favorable (16) no bastava per a cobrar, sinó que calia seguir les indicacions que es devien donar a l'efecte, com ara quin era el dia assignat per tal de presentar-se amb la documentació requerida per a firmar l'àpoca i rebre l'albarà que en faria (potencialment) possible el cobrament, si era el cas (17).

Més diligència havien de tenir els qui havien obtingut sentències *condicionades* a aportar més documentació, a demostrar que alguns tràmits havien estat

15 De la mateixa manera que, com hem vist, els cercles del senar, o dels anteriors assistents a la reunió, tenien una determinada visió de com funcionava la institució (v. la narració que en fa Pere Martí d'Angleria, o les memòries de Pere Vilanova o el diari de Frederic Palau, citats en l'apartat final), és força probable que hi hagués una, diguem-ne *vox populi*, que devia predicar-ne virtuts i defectes a bastament. Això vindria a corroborar la sospita que el cercle de noms que somen immutables entre els qui presenten reclamacions és relativament constant i tancat.

16 És a dir, una sentència que extingís totalment la demanda, i no hi calgui cap altre tràmit que procedir a executar-la.

17 V. més enavant.

realitzats prèviament, o que si s'havien fet aquells que s'imposaven per a realitzar dintre d'un termini, per tal de tenir dret a percebre la quantitat consignada, llevat que hom no volgués restar exclòs del compartiment, com veurem tot seguit.

Es tracta, en definitiva, d'activitats dels diputats inherents i complementàries a les que els són assignades per la provisió de nomenament dels jutges i pel capítol del donatiu per complir, per poder dur a terme les prescripcions dels provisors, i per executar-ne les sentències.

Ens consta que les sentències plenament favorables no generaven més problemes que els derivats de l'acreditació del subjecte a l'hora de signar l'època corresponent. Ens consta, també, que les que hem anomenat sentències condicionades, comportaven no tan sols un major zel per part de l'actor, sinó també una major activitat per part dels oficials de la Diputació del General.

Així, per exemple, trobem alguns d'aquests casos reflectits en la documentació dels acords presos pel consistori de la Diputació del General de Catalunya, dintre de la sèrie de *registres de deliberacions* (16). En forneixen una il·lustració adequada per a la cort de 1528 les *deliberacions* que feren els oficials de la Diputació al llarg de 1531. Tenim documentades, entre d'altres, les resolucions referents als greuges presentats per Pedro

16

Custodiats en la sèrie B del fons Generalitat de l'ACA.

Rocabertí (19); per Maria Banyuelos (20); pels hereus de Francesc Senesterra (21); per Berenguer Oms (22); per Miquel Bastida (23) i per Galceran Oliver (24).

Tot indica que es tractava de comprovar que efectivament s'havien dut a terme les actuacions que els proveïdors havien requerit per tal d'estimar el greuge (25), com assenyalava la sentència en qüestió. Que això era així es manifestava mitjançant un acord, una decisió ferma, una *deliberació* del consistori, que en feia fe; alhora que permetia d'impulsar l'actuació pròpia de la Diputació de cara a la satisfacció dels greuges particulars (26).

-
- 19 Es el greuge 1528,183,40. V. ACA, 6, 126, f. 54-54v. V. l'apèndix documental.
- 20 Es el greuge 1528,156,41v. V. ACA, 6, 126, f. 76v-77. V. l'apèndix documental.
- 21 Es el greuge 1528,48,13v. V. ACA, 6, 126, f. 64v-65. V. l'apèndix documental.
- 22 Es el greuge 1528,80,23v. V. ACA, 6, 126, f. 61-62v. V. l'apèndix documental.
- 23 Es el greuge 1528,58,16. V. ACA, 6, 126, f. 69v-70.
- 24 Es el greuge 1528,54,15v. V. ACA, 6, 126, f. 68-69v.
- 25 P. ex., els casos de Galceran Oliver i Miquel Bastida són similars: calia mostrar la diligència feta a Nàpols dintre d'un termini de 8 mesos: proven que han estat pagats a Nàpols de la consignació i ho fan aportant testimonials en forma pública, de diverses calendaris (és a dir, documentació fetaent de dates diferents, i altres actuacions), amb diverses signatures i segells. Constatat això, el consistori, *vista dita diligència*, delibera i proveeix que els sigui pagada la dita quantitat que els tocarà, a sou i a lliura, de la tercera part del servei, en el primer compartiment fet i en els altres que es faran (ACA, 6, 126, f. 66-70).
- 26 Com hem vist, era cabdal declarar que aquelles persones que havien obtingut una sentència condicionada havien de ser inclosos en els compartiments successius que es farien, per tal de poder cobrar-les.

La reserva del donatiu

La reserva del donatiu, si més no dintre de la lògica de l'assemblea, esdevé una garantia de cara als poblats al Principat que una part del servei extraordinari concedit al monarca servirà per "pal·liar" els excessos del titular del poder polític i dels seus oficials. Però aquesta concepció es veu contrarestada pel fet que *ahora*, i comptant amb un pes específic conjunturalment més important, s'esdevé que la reserva del servei es constitueix en una *limitació* envers les possibilitats, més hipotètiques que no fàctiques, d'una major (per no dir total) satisfacció de les sentències dictades per la comissió de proveïdors (27).

Si partim del pressupòsit (28) que la reserva que es feia al capítol del donatiu era notòriament (29) insuficient per a cobrir els greuges sentenciats, fins i tot en la cort (de 1528) que destina la part més elevada del donatiu, *una tercera part* (un 33 %), de totes les reunions del període estudiat per a pagar els agreujats

27 Amb les limitacions consegüents, entre d'altres, i com passa el 1542, el compartiment fa que se satisfacin parcialment: sentències fins arribar a destinar-hi, tal i com consta en les dades del reservat (ACA, 6, 1081, f. 56v) 23.829 ll. 14 s. 11 d., les quals restretes de les 25.000 reservades deixen un remnant de 1670 ll. 5 r. 1 d.

28 Plantejar-se aquesta qüestió no ha estat costum dels autors que s'han acostat a la institució, salvades les excepcions, algunes de les quals serà consignada més endavant.

29 Depèn de les corts. Així, p. ex., amb la temporalitat de les càrrecs de què disposen, no sembla del tot evident en la cort de 1520: reserva de 30.000 ll., quantificats 27.120 ll. (més net que no en precien l'import).

(³⁰), ens adonarem que el sol fet de presentar greuge en una cort abraçava també la concepció per part del subjecte agent que estava iniciant un procés (en el sentit més lat i menys tècnic del terme) força dilatat en el temps. Palesen aquest fenomen de notorietat que es degué anar agreujant cap a la fi de la centúria, d'una banda, que una estimació aproximada considera que la reserva és insuficient per a fer front a les demandes quantificades per a la primera cort del segle XVIII (³¹).

Però no únicament per això, sinó també pel fet que entre les reclamacions d'una cort i d'una altra, com més va el segle, més, es van (re-)presentant les reclamacions inicials, ara ja consolidades per una sentència dictada per la comissió de jutges d'una cort precedent; i, fins i tot en aquests casos, la reserva esdevé insuficient (³²).

³⁰ Si que ho és, i ben evident, en la cort de 1528: reserva de 96.666 ll., quantificats 116.458 ll. + 190.248 morabatins + els (vint) que no es precisen l'import. A partir de 1533-1534 esdevé sumament difícil de quantificar l'import dels greuges estimats a partir de les sentències, atès que ja s'ha produït la inversió de tendència de la cort de 1528 i la majoria de reclamacions presentades prenen com a punt de referència les sentències anteriorment dictades.

³¹ A diferència del nou mètode de càlcul -que es basa en l'import d'aquelles reclamacions de greuges que són estimades-, refiant-se, sembla, només dels imports de les reclamacions, per a la cort de 1701-1702, es calcula (prou indicativament de la tendència imperant, d'altra banda):

"... que han reclamat per greuges particulars l'extraordinària quantitat (de una xifra aproximada) de 1.000.007 lliures barcelonines, 2.700 ducats, i 19 mavedies, i a més, el valor de les terres, cases, construccions i productes que han mencionat en la llista anterior." (BARRERA, *La cort de 1701-1702*, p. 254).

³² En formeix un bon model la cort de 1542. La quantificació dels crèdits -com ja hem dit- esdevé difícil a partir de les sentències, des de la cort de 1533-

Així, per a 1542 ens consta que la suma de crèdits reconeguts per sentència ascendeix, almenys, i salvat dret de compte, a 120.343 ll. Si prenem en consideració que la reserva fou de 25.000 ll. (un 10 % del donatiu) la impossibilitat material -i real- de satisfer a tothom ens serà ben evident.

Amb tot, convé no oblidar que l'evolució de la reserva del servei va íntimament lligada amb la dels compartiments que es fan de les sentències, que en depenen.

Els compartiments

Els compartiments, ja en el sentit estrictament etimològic reflecteixen la voluntat, a voltes paradoxal, de mirar de voler permetre a tots els afectats que han actuat diligentment en la presentació dels greuges -i, en conseqüència n'han obtingut sentència-, de percebre una porció, una part, sovint mínima, de la quantitat reservada (33).

Se solen confeccionar en base a unes partides d'import econòmic variable en funció de la recaptació, les quals, un cop determinades, eren sotmeses a uns criteris de repartició, variables també segons la cort.

Mitjançant els compartiments, s'imputa a cada reclamant una part o una porció de la partida

1534; però el cas que ara comentem és plenament computable a partir de la combinació de les dades del llibre del compartiment i del de les èpoques.

33 V. ALCOVER / NELL, *Diccionari català-valencià-balear ...*, vol. III, p. 334-335, s.v. "compartiment"; i "compartir", esp. accions 1 i 2.

pressupostària, en aquells moments disponible, assignada per a pagar els greuges, la qual és fixada en una proporció directa a l'import de cada un dels crèdits aportats. El nombre de partides que es confeccionen al llarg del tràmit d'execució de les sentències d'una mateixa cort dóna el nombre de compartiments que se'n fan (34).

S'hi devia arribar després de fer un seguit d'operacions aritmètiques (35) les quals, finalment, es materialitzaven en allò que coneixem, que ens ha pervingut: una raó (36). És a dir, per a nosaltres, es tracta d'una regla proporcional amb la qual es venia a fer possible que es complís el mandat de la cort per tal que els agreujats compartissin a sou i a lliura (37) la futura satisfacció -parcial- dels seus crèdits reconeguts. Un cop determinada aquesta raó, es procedia a confeccionar l'anomenada tarifa (38) que, en definitiva,

34 A tal d'exemple, en l'execució de les sentències de greuges de la cort de 1528 se'n fan sis (ACA, 6, 1000, f. 85, p. ex.); en la cort de 1534 se'n fan tres (ACA, 6, 1006); en la cort de 1537 se'n fan tres (ACA, 6, 1008); en la cort de 1547 se'n fan dos (ACA, 6, 1000/1, f. 72).

35 Se'n troba una mostra entre les parts del vol. ACA, 6, 1000/1 i del vol. ACA, 6, 1000/2. Són una poca fulls numerats, al f. iv dels quals hi ha la tarifa.

36 V. el sentit que en recull l'ALCOVER / HELL, *Diccionari català-valencià-balear* ..., vol. 9, p. 130, § 9.

37 P.ex., ACA, 6, 1006, f. 5, 7.

38 Sembla que el significat d'aquest terme només comparteix parcialment la definició, més habitual, que en dóna l'ALCOVER / HELL, *Diccionari català-valencià-balear* ..., vol. 10, p. 157.

no és altra cosa que una taula que desenvolupa ⁽³⁹⁾ les proporcions fixades per a diferents quantitats de lliures, cosa que en simplifica força els càlculs ⁽⁴⁰⁾.

Val a dir que les proporcions eren més aviat reduïdes; així, per a la cort de 1542 la tarifa era fixada en 3 s. 10 d. per lliura ⁽⁴¹⁾; i per a la cort de 1547, el primer càlcul era de 2 s. per lliura, i el

³⁹ Un hom s'havia plantejat si hi havia la possibilitat que es paguessin crèdits preferents, tal vegada en funció de l'import; però l'existència d'aquestes tarifes sembla desmentir-ho, ja que l'escala és gradual i proporcionada [la tarifa assigna a 100 ll. (1 ll. 13 s. 4 d.) exactament el doble que a 50 ll. (16 s. 8 d.)]. Amb tot, roman oberta la qüestió de si els crèdits reconeguts per sentència dels provisors són preferents davant d'altres crèdits.

⁴⁰ Per a la cort de 1547 (entre ACA, G, 1000/1 i ACA, G, 1000/2, f. 1v) s'elabora la tarifa des d'un valor de 1.000 ll. fins a 100 ll. de cent en cent; des de 99 ll. a 1 ll., d'una en una, etc. Així, s'estableix una correlació d'on extraiem les següents:

a 1.000 ll.	toquen	16 ll. 13 s. 4 d.
a 500 ll.	"	8 ll. 16 s. 8 d.
a 100 ll.	"	1 ll. 13 s. 4 d.
a 50 ll.	"	- ll. 16 s. 8 d.
a 1 ll.	"	- ll. 4 s. - d.

Fins i tot se'n calculen fraccions: per a 10 s. toquen 2 d.; a 5 s. toca 1 d.; a 2 s. 6 d. toca 1 mília; a 1 s. 3 d. toca $\frac{1}{2}$ mília.

⁴¹ ACA, G, 1000/1, f. 3. Segons consta en aquest mateix vol., p. IV-IVv2, ran d'aquesta cort es produí una dissensió entre els agreujats que obtingueren sentència en aquella cort i els que n'havien obtingudes de corts anteriors (els quals al·leguen els mots finals de l'acte de l'oferta per a ser-hi admesos) que volen ser inclosos en el compartiment. Com que els càlculs es devien fer en proporció als reclamants sobre la base del diner disponible sembla clar que com més fossin menys diners els tocarien per cap. La qüestió s'hagué de resoldre amb una provisió dels diputats i els seus assessors (ACA, G, 1000, f. IVv2-vv2, VII) dient que només hi havien de ser els de la cort de 1542 (atès que els altres no han presentat demanda, només han exhibit llurs sentències), i -com sempre- reservant-les dret en un altre judici.

segon, de 2 s. 4 d. per lliura (42); i encara algun altre cas de 4 s. per lliura (43). Aquests imports ens situen al voltant d'un marge que presenta, a tot estirar, un 20 % escàs, si no menys, del total del crèdit.

* * *

Els llibres dels compartiments, elaborats íntegrament per oficials de la Diputació del General, eren copiats en volums independents per a cada cort, dividits en dues parts clarament diferenciades (44): d'un cantó, l'anotació del compartiment (45), sovint precedida d'un índex de noms i, si no precedida, seguida, de la tarifa; de l'altre, una còpia -completa- de la sentència de greuges de la cort de què es tractava (46). S'afavoria, d'aquesta manera, la feina de consultar i confrontar ràpidament i fàcilment la sentència invocada per les parts afectades i el seu estat de comptes amb el que

42 ACA, G, 1000/1, f. 72.

43 Entre ACA, G, 1000/1 i ACA, G, 1000/2, f. iv

44 Es palesa la intervenció dels diputats en ACA, G, 1000, f. 76v-77, § 263; ACA, G, 1023, f. 101 (l. 11-14). V., però, el més explícit ACA, G, 1000/1, f. 1.

"MLXVII /² Libre dels compartiments fets per los Senyors de- /³ putats del general de Cathalunya entre los agrou- /⁴ jats qui obtingueren sentències dels prohibides /⁵ de greuges de la cort general de Cathalunya co- /⁶ lebrada en Honpé en lo any MXXIV /⁷ de aquelles XXX⁸ [11.] que renangueren vers lo dit /⁹ general del norvey fet a un Magestat per la dita gene- /¹⁰ ral cort celebrada en lo dit any de /¹⁰ MXXIV".

45 És a dir, del nom del reclamant i dels imports que se li han anat satisfent.

46 Barrera dels capitols copiats de l'original dels provisores, els oficials de la Diputació hi anaven indicant l'estat dels comptes, els pagaments que es feien.

podríem considerar un "registre oficial d'ús" sense gaire dificultats.

* * *

Des d'un punt de vista de la funció que desenvolupa el compartiment en l'estructura de satisfacció dels greuges sentenciats significa no solament haver aconseguit una resolució condemnatòria davant del rei, sinó que el desequilibri que allí es reconeix comença a ésser efectivament (i, a la fi, potencialment) restablert.

Hom podria pensar, des d'aquesta òptica, que ésser inclòs en un compartiment representaria poder passar de la pura reivindicació teòrica i formal de la queixa a la veritat dels fets, si més no quant al rescabament dels afectats i al restabliment (*fictici, legalment pariant, és clar*) del desequilibri generador de la reclamació.

Representaria, doncs, un pas previ i necessari per assolir aquest primer retorn de diners que teòricament correspondrien al monarca devers els afectats, el primer lliurament dins d'un conjunt d'actes, diguem-ne de bona voluntat ⁽⁴⁷⁾, que permetrien als poblats al Principat i

⁴⁷ Com també cal pensar que és una declaració de bona voluntat, la qual malauradament sembla que mai no hagi arribat a dur-se a terme, com hem vist, el fet que el monarca es comprometia a satisfer dels seus béns propis el que faltés a pagar si no bastaven els diners reservats de donatius. Val a dir que no he trobat cap referència a una actuació en tal sentit, tot i que és evident que els diners reservats mai no abastaren per aconseguir plenament la finalitat per a la qual havien estat conceptuats.

als Comtats, de retrobar-se amb el seu 'senyor natural' i tornar al lloc que els pertocava un determinat conjunt de fets i de comportaments que així ho reclamaven.

Amb tot, però, el compartiment, no era altra cosa que l'*inici* efectiu del tràmit d'execució de sentència de cara a poder acabar cobrant-ne l'import. En definitiva, el compartiment (o els compartiments, si és que n'hi havia més d'un en aquella cort) l'únic que feia era "distribuir sobre el paper" els recursos disponibles entre els afectats, és a dir, permetre de saber quantes lliures, sous i diners corresponien a cada agreujat de les partides disponibles de la part reservada del donatiu.

Portar aquesta comptabilitat generava una activitat considerable i un volum determinats de paperassa i de documentació, en bona mesura vinculades a la necessitat de tenir controlada la despesa que podia ser supervisada en qualsevol moment, i també per la necessitat de cenyir-se a treure el màxim de profit dels recursos.

I en aquesta darrera línia trobem les anomenades *dates del reservat* que conformen un estat de comptes per sessions després de comprovar-ne les dades, dels diners que havien estat emprats per satisfer els agreujats de cada cort, si més no entre 1528 i 1564 (48). El nom prové del fet que són recollides per dates totes les actuacions que fan referència al pagament de greuges determinats

48 V. ACA, 6, 1001 (i la descripció que en faig en el capítol dedicat a les fonts).

pels llibres del compartiment ⁽⁴⁹⁾, i a un estat resumit de la partida global consignada amb aital fi. Aquesta darrera dada ens permet de veure que la comptabilitat oficial se cenyia força ajustadament a administrar correctament la reserva del servei. De les 96.666 ll. 4 s. 6 d. reservades el 1528 se'n compartiren 96.218 ll. 4 s. 6 d. ⁽⁵⁰⁾. De les 60.000 ll. reservades el 1534 se'n pagaren 60.489 ll. - s. 9 d. ⁽⁵¹⁾. De les 40.000 ll. reservades el 1537 se'n compartiren 39.347 ll. 15 s. 9 d. ⁽⁵²⁾. De les 25.000 ll. reservades el 1542 se'n pagaren 23.929 ll. 14 s. 11 d. ⁽⁵³⁾. Quant a les 40.000 ll. apartades el 1547 se'n compartiren 39.291 ll. 16 s. 3 d. ⁽⁵⁴⁾. De les 40.000 ll. reservades el 1553 se'n pagaren 39.020 ll. - s. 5 d. ⁽⁵⁵⁾. Pel que fa a la reserva de 50.000 ll. de la cort de 1564, se'n pagaren 48.149 ll. 13 s. 2 d. ⁽⁵⁶⁾. Respectant com respectaven el mandat del capítol del servei, no ens ha de sorprendre que la

49 Encart. que no sempre coincideixen amb les èpoques.

50 ACA, G, 1001, f. 1-26.

51 ACA, G, 1001, f. 27-40.

52 ACA, G, 1001, f. 41-52.

53 ACA, G, 1001, f. 53-58v.

54 ACA, G, 1001, f. 59-69.

55 ACA, G, 1001, f. 70-77v.

56 ACA, G, 1002, f. 78-89v.

tendència fos que mai no s'arribés a exhaurir totalment un crèdit (57).

A més, però, el caní que calia recórrer podia ser encara relativament llarg. Perquè, d'entrada, cal recordar que el numerari era guardat a la taula de comuns dipòsits (58); i el subjecte només després de signar l'època corresponent, obtindria l'albarà que li permetria d'dreçar-s'hi i de reclamar-ne el pagament en diners.

Les èpoques i els llibres d'èpoques

Entren en joc en el moment que cada un dels afectats -o qui actués en nom seu- hauria de signar una època (59) que l'identificaria plenament i reflectiria fidelment que havia rebut la quantitat que s'hi consignava i quin dia s'havia esdevingut tal fet.

Els llibres d'èpoques conservats al fons *Generalitat* de l'Arxiu Reial de Barcelona poden ser considerats

57 Tinguem en compte, però, que la situació encara es complica, perquè s'afegeixen reclamacions d'altra natura que s'acumulen a les sentències ja declarades i incrementen el total dels crèdits (en una sola i nova sentència, habitualment).

58 V., p. ex., PAYSON URRER, "Deposit banking in Barcelona, 1300-1700"; LAPYRE, "La taula de canvis dans le cadre de l'histoire générale de la Banque"; ARBONER / FELIU, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona ...*; AYATS, *La "Taula" de Canvi de Barcelona (1401-1714)*; HARRIS y CARRÓ, *La Tabla de cambio y comunes depósitos de la ciudad de Gerona*; LLIBERT FORTELLA, *La "Taula de Canvi" de Cervera y su entorno socioeconómico (1599-1715)*, qui s'ocupa de la de Barcelona en les p. 117-120; CARRERES, *La Taula de Canvi de València, 1400-1714*.

59 Segons l'ALCOVER / MELL (*Diccionari català-valencià-balear ...*, vol. I, p. 775-776), una època és, efectivament, un document (notarial) que acredita haver-se cobrat un deute, o que s'usa per fer constar una operació o un tracte. Ens n'interessa el primer sentit.

veritables manuals notariais en el sentit que es corresponen amb el tipus de documentació portada per l'escrivà notari del caixer pagador de la casa de la Diputació. Contenen, correlativament, les minuts dels pagaments que es fan ⁽⁶⁰⁾. Aquests elements vindrien a completar l'aspecte del control comptable dels cobraments realitzats pel subjecte ⁽⁶¹⁾.

De l'anàlisi que hem fet de la situació derivada d'allò que reflecteix el volum d'èpoques corresponent a les sentències de greuges de la cort de 1542 resulta, arrodonides les quantitats, que se'n signen *personalment* pels reclamants una seixantena ⁽⁶²⁾; en són cobrades

⁶⁰ Si es confirmava que paral·lelament se n'estenia un paper volant amb la funció de rebut, les Èpoques en constituïrien la matriu. El que més sobta, però, és que, p. ex., el vol. ACA, 6, 1887, entre d'altres, és gairebé tot ratllat amb les característiques "tres ratlles" (en sentit vertical) que els notaris feien sobre el text per indicar que se n'havia estès pergamí; perquè, com sabem, en el cas dels greuges se solia continuar l'anotació dorsal de les bestretes del pergamí que presentava el reclamant; i encara sembla que fóra menys lògic quan s'havien de percebre sobre el crèdit uns 3 o 4 s. per lliura.

⁶¹ Sobre la base de les anotacions de les deduccions que es fan del crèdit al dors de la sentència.

⁶² Són les sentències de greuges: 1542,5,3v; 1542,8,3; 1542,9,5v; 1542,10,6; 1542,12,7v; 1542,15,9v; 1542,20,11v; 1542,25,13v; 1542,26,14; 1542,28,14v; 1542,29,15; 1542,30,15v; 1542,31,16; 1542,33,16v; 1542,34,17; 1542,37,17v; 1542,50,22v; 1542,53,23v; 1542,55,32; 1542,56,23v; 1542,61,25; 1542,64,25v; 1542,65,26; 1542,72,27v; 1542,73,27v; 1542,75,28; 1542,77,29v; 1542,79,29v; 1542,80,29; 1542,85,30; 1542,86,30v; 1542,89,31; 1542,90,32v; 1542,92,33; 1542,100,33; 1542,110,35v; 1542,113,35v; 1542,116,36; 1542,119,37; 1542,119,37v; 1542,122,36; 1542,122,37; 1542,129,40v; 1542,131,41; 1542,152,47v; 1542,186,53; 1542,200,55v; 1542,200,56v; 1542,211,57; 1542,217,59; 1542,222,61; 1542,232,64v; 1542,239,67v; 1542,240,68; 1542,242,69v; 1542,246,70v; 1542,254,73v; 1542,260,81.

mitjançant procurador unes altres tantes ⁽⁶³⁾, cinc de les quals corresponen a membres de la mateixa família que actuen com a procuradors ⁽⁶⁴⁾; n'hi ha 25 que són signades per hereus o causahavents de l'actor ⁽⁶⁵⁾; d'una trentena no consta que se n'estengués època, si bé se'ls havia fet el compte que calia liquidar ⁽⁶⁶⁾; i encara n'hi ha 15 que no consta que arribessin a ser tinguts en consideració en el compartiment ⁽⁶⁷⁾; la resta, una quarantena, corresponen a èpoques signades en virtut d'una cessió del crèdit ⁽⁶⁸⁾.

Si tenim en compte que la grossa d'aquestes actuacions es concentra en els anys 1550 i 1551,

⁶³ Corresponen a les sentències 1542,1,1; 1542,7,4v; 1542,10,11; 1542,23,12v; 1542,24,13; 1542,27,14v; 1542,32,16; 1542,43,20; 1542,47,22; 1542,52,23; 1542,54,23v; 1542,59,26v; 1542,66,28; 1542,67,26v; 1542,69,26v; 1542,84,30; 1542,87,30v; 1542,88,31; 1542,95,32v; 1542,99,33; 1542,101,33v; 1542,112,38; 1542,117,37; 1542,123,45v; 1542,124,45v; 1542,126,39v; 1542,135,43; 1542,140,44v; 1542,147,46; 1542,154,47v; 1542,157,46; 1542,158,40v; 1542,161,49; 1542,164,49v; 1542,165,49v; 1542,168,50; 1542,170,50v; 1542,176,51v; 1542,179,52; 1542,180,52; 1542,184,53; 1542,188,53v; 1542,188,54v; 1542,190,55v; 1542,201,56; 1542,210,59v; 1542,219,60; 1542,235,81; 1542,256,74v.

⁶⁴ Són les sentències 1542,2,2; 1542,13,8; 1542,41,19v; 1542,162,40; 1542,189,53v.

⁶⁵ Dels quals, una quinzena són ben explícits (1542,6,4; 1542,14,8v; 1542,21,17; 1542,30,10; 1542,44,21; 1542,49,22v; 1542,137,44; 1542,156,48; 1542,159,48v; 1542,174,51; 1542,187,53v; 1542,200,60; 1542,233,65; 1542,234,65v; 1542,255,74) i la resta suposats (1542,18,11; 1542,22,12v; 1542,38,24; 1542,63,25v; 1542,74,28; 1542,84,32v; 1542,123,49; 1542,166,49v; 1542,171,50v; 1542,229,80v).

⁶⁶ V. la llista que hi ha en apèndix.

⁶⁷ V. la llista que hi ha en apèndix.

⁶⁸ V. la llista que hi ha en apèndix.

constatarem no tan sols que hi havia uns períodes assenyalats per a cobrar els crèdits, sinó també que hi devia haver una agraduació i una ordenació dels crèdits que havien de ser pagats per part dels oficials de la Diputació del General.

Dintre de l'elevat nombre d'èpoques cobrades per una persona havent-ne cessió del reclamant, convindria destacar el paper jugat, per exemple, per Guerau Camps (69), i en menor mesura per Joan Cases (70), més que no pas el de Miquel Ciurana (71) o de Baltasar Montrodó (72), entre d'altres 73. Val a dir que hom ja s'adona que algú pot 'donar un cor de mà' a algun conegut i cobrar-li el deute que té per greuges, a Barcelona, per evitar-li haver de fer-hi el desplaçament (74); però el que porta a reflexió és el fet que no es recorri a la figura -

69 El apareix com a cessionari en disset ocasions (1542,3,2v; 1542,60,24v; 1542,62,25; 1542,68,26v; 1542,70,27; 1542,71,27; 1542,83,30; 1542,90,31v; 1542,91,31v; 1542,105,34; 1542,109,35; 1542,151,47; 1542,153,47v; 1542,155,48; 1542,177,51v; 1542,206,80; 1542,207,80).

70 Ens en consten sis casos (1542,120,38; 1542,138,43v; 1542,169,50; 1542,173,51; 1542,175,51; 1542,204,56v).

71 Només dos (1542,79,29; 1542,172,50v).

72 Només dos (1542,82,29v; 1542,150,47).

73 Són la resta de la llista que encloco en apèndix, excloses els citats en les notes precedents, que són els que s'acumulen les cessions.

74 Aquest podria ser, parcialment, el cas dels Ciurana, que havien obtingut sentència (1542,246,76v) per un greuge presentat per Miquel Ciurana com a procurador de Pere Ciurana, pare seu, l'Àpoca del qual fou signada per Pere Ciurana el 12-set-1550; però Miquel Ciurana devia aprofitar-ho i per això apareix també en les èpoques de les sentències de Jeroni Escuder (1542,52,23) com a procurador, i d'Antoni Vedruna (a) Ciurana (1542,137,44) com a donatari.

coneguda i igualment usada com acaben de veure- de la procuració (75).

La coexistència i la diferenciació d'institut jurídic ens confirmarien, doncs, una tendència a la transmissibilitat, ja apuntada, de les sentències de greuges com a títols de crèdit reconeguts, subjectes a mercadeig. La situació de 1542 sembla que apunta cap a una (inicialment tímida) concentració en mans, de dues persones, principalment, que cal suposar coneixedores del funcionament dels mecanismes administratius de la cort general i de la Diputació: l'una, Joan Cases, cavaller, que apareix en diverses reunions com a reclamant (76); l'altra, Guerau Camps, que no consta que sigui l'afectat -ni el reclamant- (77) en cap de les sentències de les corts del segle XVI.

75 El mateix Joan Cases, de qui tot seguit parlarem, figura com a procurador de P. Fort, al greuge 1542,104,53.

76 Però, curiosament, no planteja cap greuge propi, personal, ab origine, sinó que tots li han pervingut per derivació. P. ex., 1537,105,44v (connectat amb el 1537,106,44v; és la reclamació de Joan Martí, que es diu, li n'ha fet cessió); 1542,86,23v (planteja el greuge com havent lloc i creació de Johan Martí de Balaguer); 1542,84,25v (com havent lloc i cessió de Gaspar de Ivorra); 1542,85,26 (donat com havent lloc i cessió de Masó Calceran de Vilanova); 1542,200,55v (com havent lloc i cessió de Francesch de Banyis); 1547,21,8v (acumula les reclamacions 1542,86,23v; 1542,85,26; 1542,200,55v més altres reclamacions, totes de gent de les 50 lliances de Perpinyà); 1553,37,14.

77 Llevat que s'hi dediqués professionalment, com una mena de gestor administratiu; tot i que el recurs a la figura de la cessió fa (mal)-pensar que els "adquiris" per un import indeterminat (inferior, és clar, al crèdit nominalment reconegut). Un cas diferent fóra el de Francesch Capador, que tampoc no figura com a reclamant en cap de les reunions i apareix tres cops (1542,80,34v; 1542,125,43; 1542,106,34v) en les èpoques com a procurador.

La hipòtesi més versemblant, sembla, doncs, pensar que els reconeixments de crèdit que constitueixen les sentències de greuges estimadores de les reclamacions, circulaven com un títol creditici més, com ara els debitoris, les consignacions, les lletres de canvi, etc. I com a tals podien ser consignats, cedits, empenyorats, traspassats, etc., i circular per mans de persones com les esmentades que s'avinguessin a fer-se'n càrrec, amb les condicions de cobrament peculiars i el retard inherent i inevitable que es produïa entre la sentència i la percepció primera de diners.

El que hem vist confirma la nostra posició en el sentit que sembla talment que esdevé (totalment) irrellevant la causa que originà la reclamació un cop la sentència dels provisors ha estat dictada i pot ser executada.

Capitol III: Valorecicid i conclusiones**SUMARI:****Valorecicid i conclusiones**